

H O R A T I U S

હોરેશિયસ

R. B. J

સંવત ૧૯૫૬

સને ૧૯૦૩

2012/21
750
2012.11.11 77
(812)

21595

PRINTED AT
THE STATE PRINTING PRESS,
BHAVNAGAR.

21595

CHESTER MACNAGHTEN, ESQ., M.A. CANTAB.

(LATE) *Sole Principal of the Rajkumar College, Rajkot Kathiawar.*

Dedicated
to the
Dear and Revered Memory
of
Mr. Chester Macnaghten,
Late Principal,
Rajkumar College,
Rajkot.

મે કેાલેક્ટર હોરેશિયસ સ્વર્ગવાસી મિં મેકનોટનનું એક વહાલું પુસ્તક હતું; અને તેમાંથી જ થોડાએક ભાગ સંગીતના રૂપમાં તૈયાર થયેલા જોઈને રાજકુમાર કેાલેજના જૂના કુમારો, કે જેમાંના ઘણા હાલ રાજગો છે, તેમને એ ભલા પ્રિન્સિપાલના વિરલ સદ્ગુણોનું સ્મરણ થયા વિના રહેશે નહીં. મિં મેકનોટન શિક્ષકનો ધર્મ પિતાના જેવો સમજતા; અને પોતાના સમયના રાજકુમારોના એક પ્રકારના પિતા જ હતા. તેમની સ્વધર્મમાં એવી સારી નિષ્ઠા હતી, કે યઘા પોતપોતાના ધર્મમાં નીતિથી આલે એવી તેમને હમેશાં અભિલાષા રહેતી. કુમારો પ્રતિનો તેમનો સ્નેહ તેમના જીવનની યઘી જરૂરે સુધી પહોંચતો; અને યઘે પ્રસંગે તેઓ જોઈતી સલાહ આપવાને તથા મદદ કરવાને તત્પર રહેતા.

તેમનું હૃદય એટલું યઘું સ્નેહાલ હતું, કે જ્યારે મરહુમ મહારાજા સર તાક્ષિંહજીના સ્વર્ગવાસની યગર સાંભળેલી, ત્યારે આઘાતને લીધે તેઓ વાંકાનેર જવાના હતા ત્યાં જઈ શકેલા નહીં. મહારાજાના સ્વર્ગવાસ માટે

શોક પ્રદર્શિત કરવા રાજકોટમાં સલા મળેલી, તેમાં તેઓ બોલેલા, કે “મારો પોતાનો દેહ પણ હવે લાંબા વખત સુધી રહેવાનો નથી.” અને પછી થોડા જ દિવસોમાં તેઓ પણ સ્વર્ગવાસી થયેલા.

ગ્રોક પ્રદર્શિત કરવા રાજકોટમાં સલા મળેલી, તેમાં તેઓ જોલેલા, કે “મારો પોતાનો દેહ પણ હુએ લાંબા વખત સુધી રહેવાનો નથી.” અને પછી ઘોરા જ દિવસોમાં તેઓ પણ સ્વર્ગવાસી થયેલા.

ૐ. ૐ. ૐ.

ચિત્રોની અનુક્રમણિકા.

ત્રણ નિહર વીરો	મુખપૃષ્ઠ.
કેપીટોલનું વર	ઉપોદ્ધાતમાં પૃષ્ઠ	૧ સામે.
રોમ્યુલસ અને રેમસ	”	” ૪ ”
લુકેશિયા અને તેની દાસીઓ	”	” ૧૧ ”
મેક્સટસ ચારપગલે ચયનગૃહમાં આવ્યો	”	” ૧૨ ”
હોરેશિયસ એકલો ઉભો રહ્યો	”	” ૧૫ ”
રોમન કુટુંબ હોરેશિયસની વાત સાંભળે છે.	”	” ૧૬ ”
લાર્સ પોર્સેના...	ગાયનોમાં	” ૬ ”
નિજ પુરજન મહિં ખળર કરી	”	” ૮ ”
જળમાં જળચર નિહર તરે	”	” ૧૦ ”
દ્રાક્ષ હસતી બાળા કચરે	”	” ૧૨ ”
કોમ કોમના રોમે જતા	”	” ૧૭ ”
ખળર લાવનાર	”	” ૨૧ ”
જન બે માત્ર મદદ કરે	”	” ૨૭ ”
રાગી રણના...	”	” ૪૦ ”
દાબી દરજનને દીધો ધા...	”	” ૬૨ ”
હોરેશિયસ નદી તીર આવે	”	” ૭૪ ”
જળમાં જીવો સો વરસો, હોરેશિયસ જોવા	”	” ૭૭ ”

"THE WOLF OF THE CAPITOL."

ઉપોદ્ધાત.

—૦૧૭૨૨૫૬૯—

રોમનો ઇતિહાસ એક નગરનો ઇતિહાસ છે, કે જેનો કાબુ પ્રથમ આખા ઇટલી ઉપર અને પછી ભૂમધ્યસમુદ્રના કાંઠાના બધા દેશો ઉપર થીમે થીમે પ્રસર્યો હતો.

રોમનો પોતે ભૂમધ્યસમુદ્રની પૂર્વની પ્રાચીન ગ્રન્થોમાંથી પોતે ઉતરેલા છે, એમ અભિમાનથી માનતા. તેમની બધી પુરાણ દન્તકથાઓ ગ્રીસ તથા ટ્રોયને ઉદ્દેશે છે.

જહર્જિલે ઇનીયસના પલાયનની વાત લખી છે, તેથી જણાયેલું છે, કે તે ગ્રોયની જવાલાઓમાંથી પોતાના પિતા એન્ડ્રાસીસને ખસે લઈને તથા પોતાના પુત્ર એસ્કેનિયસને

હાથે દોરીને કેટલાએક અનુયાયીઓ સહિત પશ્ચિમમાં નવી ભૂમિ શોધવા ગયો હતો. પાણી ઉપર તેમને લઈ જવાને હરમીસ દેવે તેમને વહાણ બાંધી આપ્યું હતું; અને ઇનીયસની માતા શુકે રાતદિવસ સન્મુખ રહીને તેમને માર્ગ બતાવ્યો હતો. તેઓ કિનારે ઉતર્યા કે તારા અદૃશ્ય થઈ; અને આ ઉપરથી ઇનીયસે જાણ્યું, કે જે દેશમાં તેને વસવા દેવનું નિર્માણ હતું, તે દેશ એજ.

ટ્રોજનો પોતાના દેવોને કિનારે લાવીને યજ્ઞ કરવા લાગ્યા. પણ જે શ્વેત શૂકરીનું બલિદાન આપવાનું હતું, તે પ્રસૂત થવાની તૈયારીમાં હતી, અને બન્ધન તોડીને નાઠી. ઇનીયસ તેની પાછળ પડ્યો; કારણકે તેને એક દેવવાણીથી બળર મળી હતી, કે એક ચોપણું બનવર તેને લઈ જાય તે સ્થાને તેણે નવું નગર બનાવવું. યજ્ઞના સ્થાનકથી સુમારે અઢી માઈલ દૂર એક ટેકરી પાસે તે અટકી, અને ત્યાં તેણે ત્રીશ બચ્ચાંને જન્મ આપ્યો. પણ ઇનીયસે જ્યારે તે જગ્યાને રેતાળ અને સૂકી જોઈ, ત્યારે તે શું કરવું એમ વિચારમાં પડ્યો. તેજ વખતે તેણે એવો અવાજ સાંભળ્યો, કે “શૂકરીનાં ત્રીશ બચ્ચાંને ત્રીશ વર્ષ સમજ; ત્રીશ વર્ષ વીતી જશે, તે પછી તારાં બાલકો વધારે સારી ભૂમિએ જશે. દરમિયાન તું દેવોની આજ્ઞાને માન, અને તેઓ આજ્ઞા કરે છે, ત્યાં નગર બાંધ.”

હવે ભૂમિ ત્યાંના મૂલ વતનીઓની હતી, અને તેમના રાજનું નામ લોટિનસ હતું. તેમણે અતિથિઓનો સત્કાર

કર્યો; અને લેવિનસે પોતાની કન્યા લેવિનિયા ઇનીયસને પરણાવી. તથા એ ઉપરથી જ્યાં શ્વેત શૂકરી પ્રસૂત થઇ હતી તે સ્થાનકે બાંધેલા નગરને ઇનીયસે લેવિનિયમનું નામ આપ્યું.

ઇનીયસ પછી તેનો પુત્ર એસ્કેનિયસ રાજા થયો. તેણે રોમની આગ્નેયી દિશામાં સુમારે પન્દર માઇલ દૂર એક ટેકરી પાસે નવું નગર બાંધ્યું, જે પાછળથી આટિયા લોંગા એટલે “લાંગા શ્વેત નગર” ને નામે પ્રસિદ્ધ થયું.

એસ્કેનિયસ પછી ઇનીયસ અને લેવિનિયાનો પુત્ર સિલ્વિયસ ગાદીએ આવ્યો; અને તે પછી અગિયાર રાજાઓ થયા, તે બધા સિલ્વિયસના ઉપનામથી ઓળખાતા.

આમાંના પ્રોકાસ નામે છેલ્લા રાજાને બે પુત્ર હતા : નુમિટર અને એમુલિયસ. મોટા ભાઈ નુમિટરને રાજ્યની તૃણા ન હતી, તેથી ન્હાનો ભાઈ એમુલિયસ તેનો વારસો બધાવી પડ્યો. પણ નુમિટરને એક પુત્ર તથા પુત્રી હતાં. પુત્રને એમુલિયસે મરાવી નાખ્યો; અને પુત્રી જેનું નામ લાલ સિલ્વિયા હતું, તેને વેસ્ટાની સેવામાં સમર્પિત કીધી, કે જેથી તેને વિવાહ વગર જીવવું અને મરવું પડે. પણ મનુષ્યની ઇચ્છા કરતાં ભાવી બલવત્તર છે. વેસ્ટાની પવિત્ર કન્યા માર્સ નામના દેવથી ગર્ભવતી માલુમ પડી, અને એક સમયે તેણે બે બેડિયા પુત્રોને જન્મ આપ્યો. વેસ્ટાની કન્યાઓને અનીતિ માટે ભયંકર સજા થતી;

કાંચદાનું એવું ફરમાન હતું, કે તેને જીવતી દાટી દેવી. એમુલિયસે પોતાની ભત્રીજાને બચાવી નહીં. જે પુત્રોને તેણે રામખરમાં ફેંકી દેવાનો હુકમ આપ્યો. એવું બન્યું કે તે વળતે નદીમાં પૂર આવ્યું હતું, અને ઘણી જગ્યાએ છીછરાં પાણી હતાં. એક જંગલી અંજીરના ઝાડને થડે બાલકો બચી ગયા; અને ત્યાં એક વૃક્ષીએ (વરૂની માદા) ધાવણ તથા એક લક્ષ્મણોદે બાવાનું આપી તેમને ઉછેર્યા. આ પશુઓને લેટિનો પવિત્ર માનતા. પછી એમુલિયસના ભરવાડ ફ્રાસ્ટુલસે તેમને જોયા, અને તે તેમને પોતાની પત્ની પાસે લઇ ગયો. ત્યાં તેઓ ભરવાડનાં છોકરાં સાથે ઝૂંપડામાં મોટા થયા, અને રોમ્યુલસ તથા રેમસના નામથી ઓળખાવા લાગ્યા.

જુવાન ભરવાડોમાં જોડિયા ભાઈઓ પોતાનાં ભવ્ય રૂપ અને પ્રબલ પ્રાણથી જૂદા પડવા લાગ્યા. એવું બન્યું કે એમુલિયસના ભરવાડો અને નુમિટરના ભરવાડો વચ્ચે કળિયો હતો; તેથી એક વાર નુમિટરના ભરવાડો રેમસને કેદ પકડી પોતાના ધણી પાસે લઇ ગયા. નુમિટર એ જુવાનની ભવ્ય આકૃતિથી પ્રસન્ન થયો, અને તેનાં અંગો જોતાં તેને પોતાની દુઃખી પુત્રીનું સ્મરણ થયું. થોડી વાર પછી રોમ્યુલસ રેમસને છોડાવવાને આવી પહોંચ્યો; અને તેના દેખાવથી નુમિટરની શંકા દૂર થઇ. ફ્રાસ્ટુલસના હેવાલથી ભાઈઓને પોતાની ઓલાદની ખબર પડી. તરત તેઓ આંટળા શહેરમાં ગયા, અને ત્યાં એમુલિયસ ઉપર હુમલો

"TULLUS BRINGS HOME ROMULUS AND REMUS."

ન્યૂમાના મૃત્યુ પછી થોડા વખત સુધી ફરી રાજની ગાદી ખાલી રહી. તે પછી ટલસ હોસ્પિટલિયસ કરીને એક રોમન, કે જેનો દાદો રોમ્યુલસની સેનામાં એક અધિકારી હતો, તેને રાજ તરીકે ચૂંટવામાં આવ્યો. તેની કારકીર્દીમાં ઘણી લડાઈઓ થઈ, અને ખૂનની નદીઓ ચાલી. દંતકથા એમ ચાલે છે, કે એ રાજ્યે ઘણી જીતો મેળવી, પણ દેવોની ઘટે તેવી સેવા કીધી નહીં; તેટલા માટે રોમમાં મરકી ચાલી, અને રાજ પણ એક દુઃખદ દર્દમાં સપડાઈ ગયો. છેવટે દેવપતિની પ્રાર્થના કરવાનો તેણે યત્ન કર્યો, ત્યાં આકાશમાંથી વીજળીઓ ઉતરી, તેથી તે ખળી ગયો, અને તેનું મકાન પણ ખાખ થઈ ગયું.

થોડા વખત પછી ન્યૂમાનો એંકસ માર્સિયસ નામે એક દૌહિત્ર રાજ નિભાવ્યો. તેણે ઘણાં સારાં કામ કર્યાં કહેવાય છે. ચોવીશ વર્ષ સુધી રાજ્ય કરી તે શાન્તિમાં મૃત્યુ પામ્યો.

એંકસથી રાજકીય વંશપરમ્પરાના વિચારનો આરંભ થાય છે. તે ન્યૂમાનો દૌહિત્ર હતો, અને એક દંતકથા પ્રમાણે તેણે પોતાના પુરોગામી ટલસના ખૂન માટે કોશીશ કીધી હતી. પણ એંકસના મૃત્યુ પછીની બધી દંતકથાઓમાં વંશપરમ્પરાના હુકની વાત પ્રવેશ કરે છે. એંકસે બે દીકરા પાછળ મૂક્યા હતા, જે હજી નહાના છોકરા હતા. પણ જ્યારે તેઓ મોટા થયા, અને ગાદી ઉપર એક પરદેશીને

જેવા લાગ્યા, ત્યારે તેઓ પોતાનો હુક સ્થાપવાને ઉપાયો કરવા માંડ્યા. એ પરદેશીની હુવે ઓળખાણ આપવાની છે. તે ટાર્કિવનિયસ પ્રિસ્કસના નામથી મશહૂર છે.

ટાર્કિવનિયસ ટાર્કિવનિઆઇ નામે ઇટ્રૂરિયાના એક શહેરનો વતની હતો. પણ એમ કહેવાતું હતું, કે તેનો બાપ ડેમેરેટસ નામે કોઈ કોરિન્થનો ગ્રીક અમીર હતો, જે પોતાના મોટા ખાનદાનના હાથમાંથી સત્તા જવાને સળખે સ્વદેશ છોડી નિકળ્યો હતો. દીકરો ટાર્કિવનિઆઇ શહેરમાં સરદાર બન્યો, મોટી દોલત પામ્યો, અને ટેનેકિલ નામે એક કુલીન ઇટ્રસ્કન બાનુને પરણ્યો. પોતે અને પોતાની પત્ની બન્ને સત્તા અને કીર્તિ માટે આતુર હતાં; અને ઘર આગળ એ ઇચ્છાઓને સન્તોષ ન મળવાથી તેમણે ટાઇબર ઉપરના નવા શહેરમાં નસીબ અજમાવવાનો નિશ્ચય કર્યો. તેઓ રોમમાં આવી વસ્યાં. તેણે લૂશિયસ ટાર્કિવનિયસ પ્રિસ્કસનું લેટિન નામ ધારણ કીધું; અને પોતાની દોલત તથા હુશિયારી અને શુભેચ્છાથી તેણે રાજ એકસની કૃપા પ્રાપ્ત કીધી, તથા તેના મૃત્યુ પછી તેના બે પુત્રોનો રક્ષક નિભાયો.

પછી ટાર્કિવનિયસે લોકોની સલા એકઠી કરી, પેલા બે છોકરાઓને શિકારે મોકલ્યા, અને આગ્રહથી પ્રાર્થના કરી, કે “તાજ મારા શિર ઉપર મૂકો;” તથા મોટી સંખ્યાએ તેને પસન્દ કીધો. નવા રાજાએ એ પ્રસંગે એવા ઉત્સવો અને

તમાશા કરાવ્યા, કે તેવા પહેલાં કદાપિ રોમમાં દેખા-
યેલા નહીં.

આ રાજના મહેલમાં એક સર્વિયસ ટસિયસ નામે
છોકરો હતો, અને તેની મા ગુલામ હતી. બાપ એક પ્રતિ-
ષ્ઠિત માણસ હતો, અને લડાઈમાં કપાઈ ગયો હતો. કેટલાં-
એક શત્રુનો ઉપરથી રાણીની એ છોકરા ઉપર કૃપા થઈ;
અને કેળવણીને લીધે તે એવો બન્યો, કે કોઈ પણ રોમન
તરુણ તેની સાથે સરખાવી શકાય નહીં. છેવટે રાજાએ પોતાની
પુત્રી તેની સાથે પરણાવી. જ્યારે ટાકિર્વિનિયસ પ્રિસ્કસને
રાજ્ય કરતાં આઠત્રીશ વર્ષ થયાં, ત્યારે એકસના પુત્રો, કે
જેમને પોતાનો વારસો બધાવી પડનાર રાજા ઉપર તથા જેને
તે ગાદી આપવા આહતો હતો તે તરુણ ઉપર રીસ હતી,
તેમણે રાજાની સામે એક કાવતરું રચ્યું. તેમણે કેટલાક
ખૂનીઓને નોકર રાખ્યા, જેઓ એક ખોટો કન્જિયો રાજા
પાસે લઈ ગયા; અને તે એકની વાત સાંભળતો હતો, ત્યાં
ખીનતએ તેના માથા ઉપર કુહાડીનો ઘા કર્યો, અને તેને
મરી જાય તેટલો જખમી કર્યો. પણ રાણી દેનેકિવલે
એમ જાહેર કર્યું, કે “રાજાને માત્ર મૂર્છા થયેલી છે,
અને આશા છે કે તેઓ થોડા વખતમાં સાજા થશે. દરમિયાન
તેની આજ્ઞા છે, કે સર્વિયસ ટસિયસ તેના પ્રતિનિધિ તરીકે
કામ કરે.” પછી જ્યારે રાજાનું મૃત્યુ વધારે વાર છુપાવી
શકાયું નહીં, ત્યારે તેની સત્તા એટલી જામી ગઈ હતી, કે
એકસના પુત્રો નિરાશ થઈ દેશ છોડી આદ્યા ગયા. નવા

રાજાએ પોતાનો અધિકાર સ્થિર કરવાને માણ રાજાના પુત્રો લૂશિયરા અને એરન્સની સાથે પોતાની દીકરીઓને પરણાવી. પછી સર્વિયસ ટલિયસે ઘણાં ઉપયોગી કામ કર્યાં, અને બહુ લોકપ્રિય થયો.

હવે ટાર્કિનિયસ પ્રિસ્કસના બે પુત્રો, કે જેઓ રાજાની બે દીકરીઓને પરણ્યા હતા, તેઓ બહુ વિરુદ્ધ સ્વભાવના હતા. મોટો લૂશિયસ અભિમાની તથા મહત્વાકાંક્ષી, પણ એરન્સ કોમલ સ્વભાવનો હતો. તેમની વહુઓ પણ તેવી જ અસમાન હતી; લૂશિયસની વહુ કોમલ તથા વિનીત, પણ એરન્સની વહુ ટલિયા મહત્વાકાંક્ષી અને મગરૂર હતી. તે પોતાના પતિને તથા બહેનને તુચ્છ ગણતી; અને બહેનીને હમેશાં વખાણતી. એવું બન્યું, કે પ્રથમ લૂશિયસની વહુ મરી ગઈ. થોડા વખત પછી એરન્સ મરી ગયો; તથા ટલિયા લૂશિયસ ટાર્કિનિયસને પરણી; અને દિવસરાત તેને ઉશ્કેરવા લાગી. એટલે ટાર્કિનિયસે સેનેટરોમાં પોતાના પક્ષની એક ‘પાર્ટી’ કરી. છેવટે એક દિવસ હથિયારબાંધ માણસોને લઈને તે સભાસ્થાનમાં ગયો, અને તખ્ત ઉપર બેઠીને રાજા ટાર્કિનિયસના નામથી સેનેટરોને બોલાવવાનો ઠંઠેરો પીટાવ્યો. તેઓ આવ્યા ત્યારે તેમની આગળ તે સર્વિયસની વિરુદ્ધ અતિશય બોલવા લાગ્યો. વૃદ્ધ રાજા વાત સાંભળીને ત્યાં આવી પહોંચ્યો, એટલે ટાર્કિનિયસે પોતાના સસરાને પકડીને સીડીને મથાળેથી નીચે સુધી પછાડ્યો; અને તે પોતાના પરિજનોથી સંબંધેલો વાસથી અધમુઓ થઈ ઘેર જતો.

હતો, ત્યાં ખૂનીઓએ તેને પકડીને મારી નાખ્યો. દર-
મિયાન ટલિયા પોતાના પતિને મુળારકળાદી આપવાને
તથા તેને રાજ તરીકે સક્કામ કરવાને સલાસ્થાનમાં આવી
પહોંચી; અને જેવી તે ઘર તરફ પાછી વળતી હતી,
તેવામાં સારથીએ રાજતું શય નોંધને ત્રાસ થવાથી રથ ઉભો
રાખ્યો. પણ પેલીએ આજ્ઞા આપી, કે “ચલાવ”; અને
આ પ્રમાણે પોતાના પિતાના રુધિરથી ખરડાયેલી તે ઘેર
આવી. પછી એવા ત્રાસદાયક બનાવથી બગડેલા રસ્તાને
“શાપિત શેરી”નું નામ મળ્યું હતું.

ટાકિર્વિનિયસ સુપર્બસ એટલે અભિમાની”નું ઉપ-
નામ ધારણ કરીને રાજ્ય કરવા લાગ્યો. તેણે ટાર્પીઅનની
ટેકરી ઉપર એક ભવ્ય દેવાલય બંધાવવું શરૂ કર્યું, ત્યાં એક
વાર એવું બન્યું, કે એક સર્પ આવી ચડ્યો, અને તે આહુતિ-
ઓ આપતો હતો તે ખાઈ ગયો. આ અપશકુનથી
ભીતિ પામીને રાજાએ શ્રીસમાં ડેટફ્રીની દેવવાણીને પ્રશ્ન
કરવા માટે પોતાના ટાઇટસ તથા એરન્સ નામના બે પુત્રોને
તથા જૂનિયસ નામે એક ભાણેજને મોકલ્યા. એ ભાણેજ
પોતાના મામાને અદેખાઈ ન થાય તે માટે મન્દબુદ્ધિ હોવા-
નો દેખાવ રાખતો હતો; અને તેટલા માટે ધૂટસ એટલે
“જડ”ના ઉપનામથી ઓળખાતો. કામ થઈ રહ્યા પછી
તેમણે દેવવાણીને પૂછ્યું, કે “અમારામાંથી કેને સર્વોપરિ
અધિકાર મળશે”? દેવવાણીએ જવાબ આપ્યો, કે “જે
પોતાની માતાને પહેલું ચુમ્બન રશે તેને.” પછી રાજા

"LUCRETIA AT HER LOOM."

ટાકિર્નના જે પુત્રોએ ઘેર જઈને પહેલું ચુમ્બન કોણે લેવું તે ઠરાવવાને ચિઠ્ઠીઓ નાખવાનો નિશ્ચય કર્યો. પણ ઘૂટસ દેવચાણીનો જૂદો આશય સમજી જઈને જાણે ઠોકર વાગી હોય તેમ જમીન પર પડ્યો; અને પૃથ્વીને જ યધા નશ્વર પદાર્થોની સાચી માતા માનીને તેણે ચુમ્બન આપ્યું.

જ્યારે ટાકિર્નના પુત્રો ઘૂટસ સહિત પાછા આવ્યા, ત્યારે સબ્બ એક જગ્યાને ઘેરે ઘાલી પડ્યો હતો. ઘેરે રહ્યો તે દરમિયાન તરુણો રાત્રે દાડૂ ખીના, અને ઉન્મત્ત થતા. એક રાત્રે સબ્બના ત્રીજા દીકરા સેંકસરસે મિજળાની આપી હતી, તેમાં કંજરિયસનો પુત્ર કોટ્લેટિનસ, જે કોટ્લેટિયાનો ગવર્નર નિમાયો હતો, તે હાજર હતો. પછી સૌ પોતા-પોતાની પત્નીઓની લાયકી સમ્બન્ધી વિવાદ કરવા લાગ્યા; અને જ્યારે દરેક એમ જોડ્યો, કે “મારી પોતાની પત્ની સૌથી લાયક છે,” ત્યારે કોટ્લેટિનસે કહ્યું, કે “ગૃહસ્થો, ગ્રાહો આપણે ઘોડે ચડી જઈએ, અને આપણી પત્નીઓ શું કરે છે તે જોઈએ; તેમને આપણા આવવાની ધારણા નથી, એટલે આપણે સત્ય જાણી શકીશું.” એટલે તેઓ ઘોડા દોડાવતા ત્વરાથી રોસ પહોંચ્યા; અને ત્યાં તેમને બીજા યધાની પત્નીઓ ખાનપાનમાં મત્ત માલુમ પડી. પણ જ્યારે તેઓ કોટ્લેટિયા પહોંચ્યા, ત્યારે કોટ્લેટિયસની પત્ની લુક્રેશિયાને તેમણે બીજાઓની માફક રમતગમતમાં નહીં, પણ પોતાની દાસીઓની વચ્ચે બેઠાં કાંતવાનું અને વણવાનું કામ કરતી દીડી. પછી યધાએ કબૂલ કર્યું, કે “લુક્રેશિયા સૌથી લાયક છે.”

હવે લુક્રેશિયા સ્પૂરિયસ લુક્રેશિયસ નામે એક રોમન અમીરની દીકરી હતી, અને એ અમીર નગરનો રક્ષક હતો ; કારણકે રિવાજ એવો હતો, કે રાજ્યો જ્યારે લડાઈ ઉપર જાય, ત્યારે પોતાની ગેરહાજરીમાં નગરનું રક્ષણ કરવાને એક મુખ્ય માણસને મૂકતા જાય.

પણ એવું બન્યું કે રાજપુત્ર સેકસ્ટસે જ્યારે સુંદર લુક્રેશિયાને દીકરી, ત્યારે તેને વ્યભિચારની ઇચ્છા થઈ ; એટલે થોડા દહાડા પછી તે ફરી કોટલેટિયા આવ્યો, અને લુક્રેશિયાએ પોતાના પતિના સમ્બન્ધી તથા મિત્ર તરીકે તેની સરભરા કરી. પણ મધ્યરાત્રિએ તે ચોરપગલે તેના શયન-ગૃહમાં આવ્યો ; અને જમણા હાથમાં એક તલવાર રાખી ડાબો હાથ તેની છાતી પર મૂકી બોલ્યો, કે “મારી ઇચ્છાને તાબે થા, નહીંતો હું તને અને તારી પાસે એક શુભામને કાપી નાખીશ, અને એમ જાહેર કરીશ, કે તમને મેં વ્યભિચારમાં પકડ્યાં.” એટલે ભીતિથી જે કદાપિ ડગત નહીં તે લજ્જાને અધીન થઈ ; અને સેકસ્ટસ આ શરમનું કર્મ કરીને છાવણીએ પાછો ગયો.

તંત્ર લુક્રેશિયાએ પોતાના પિતાને અને પતિને કાસદો મોકલી બોલાવ્યા. તેઓ ત્વરાથી આવ્યા. લુક્રેશિયસની સાથે વેલેરિયસ તથા કોટલેટિનસની સાથે જૂનિયસ ઘૂટસ આવ્યા. તેમણે અંદર આવીને બળર પૂછી. લુક્રેશિયા બધી વાત કહીને બોલી, કે “પણ શરમ માત્ર મારા

"TARQUIN."

શરીરે સહન કરી છે, કારણકે મારી ઇચ્છાની એમાં સંમતિ નહોતી. તેટલા માટે તે દુષ્ટ સેકસટસ ઉપર માફ વેર લેજો. પણ જોકે મારા હૃદયે પાપ કર્યું નથી, તથાપિ મારાથી હવે જીવાય નહીં. લુક્રેશિયા અશુદ્ધિમાં જીવવાનું દ્રષ્ટાન્ત આપશે નહીં.” આટલું બોલી તેણે છરી કાઢી, અને પોતાના હૃદયમાં ભેંકી દીધી.

તેનો પિતા અને પતિ એ જોઈને આક્રંદ કરવા લાગ્યા; પણ ધૂટસે છરી જખમમાંથી ખેંચી લીધી, અને ઊંચી કરીને કહ્યું, કે “આ પવિત્ર રુધિરના કસમ ખાઈને હું દેવોની આગળ પ્રતિજ્ઞા કરું છું, કે અભિમાની ટાર્કિર્નિયસ અને તેના ખૂની કુટુમ્બની પાછળ હું આગ, તલવાર, અને જે બનશે તે સાધન લઈને પડીશ; અને તેઓ કે બીજા કોઈ હવે પછી રોમના રાજા થશે નહીં.” પછી તેણે કોટલેટિનસ, લુક્રેશિયસ તથા વેલેરિયસને તે છરી આપી, અને જડ જૂનિયસના મ્હોમાંથી એવા શબ્દો સાંભળતાં આશ્ચર્ય પામતાં તે બધાએ પણ તેવા સોગન ખાધા. પછી તરત તેઓ રોમ ગયા, અને ત્યાં લોકોની સલા મેળવી એવો ઠરાવ કરાવ્યો, કે ટાર્કિર્નિયને દેશનિકાલ કરવા, તથા રાજાનું પદ હુમેશાંને માટે કાઢી નાખવું. જ્યારે રાજા નગરની પાસે આવ્યો, ત્યારે તેણે દરવાજા પોતાની સામે બંધ કરેલા દીઠા. તે રોમ તરફ મુસાફરી કરતો હતો, તે દરમિયાન ધૂટસે છાવણીમાં જઈને લશ્કરમાં બળવો જગાડ્યો હતો; એટલે રાજાને પોતાની પત્ની અને પુત્રો

સાથે દેશવટે ગયા વગર ણીજે માર્ગ રહ્યો નહીં. પચીશ વર્ષ રાજ્ય કર્યા પછી ટાકિર્વનિયસ દેશનિકાલ થયો; તથા ઘૂટસે લોકો પાસે સોગન લેવરાવ્યા, કે “હવે ફરીને કદાપિ રોમમાં રાજગ્યો થવા દેવા નહીં.”

દેશનિકાલ થયા પછી રાજા ટાકિર્વને રોમમાં એલચી મોકલ્યા, અને કહાવ્યું, કે “મારી મિલકત મને સુપ્રત થવી જોઈએ”; અને સેનેટે ઠરાવ કર્યો, કે તેની અરજ મંજૂર રાખવી. પણ એ એલચીઓએ થોડાએક માણસોને ઉશ્કેરીને રાજાને પાછો લાવવા કાવતરું રચ્યું. કાવતરાળો-રોમાં ઘૂટસ, કે જે કોન્સલ નિમાયો હતો, તેના ટાઇટસ અને ટાઇબીરિયસ નામે જે પુત્રો હતા; અને તેમણે રાજાના એલચીઓને પત્રો આપેલા. પણ એવું બન્યું, કે કોઈક ગુલામને એ વાતની ખબર પડી. અને તેણે જઈને એ કોન્સલોને જાહેર કરી; જેથી એલચીઓને કાગળો સુદ્ધાં પકડવામાં આવ્યા. ગુનેહગારો તરત કેદ થયા; પણ એલચીઓને રિવાજ પ્રમાણે છોડી દેવામાં આવ્યા, અને રાજા ટાકિર્વનની મિલકત લોકોમાં લૂટાઈ ગઈ.

પછી ગુનેહગારોની તપાસ ચાલી, અને એ દેખાવથી બધા જાનારાઓ પિગળી ગયા; કારણકે તેમાં રોમના વિમોક્ષક ઘૂટસના પોતાના પુત્રો હતા. અને હવે ઘૂટસ પોતાના દેશને કેવો આહતો હતો તેખધાના જોવામાં આવ્યું; કારણકે તેણે હુકમ આપ્યો, કે “બધા દ્રોહીઓનો અને પ્રથમ મારા પુત્રોનો શિરચ્છેદ કરવો.” કોન્સલ તરીકેની

"AND LIKE A DAM THE MIGHTY WRECK
LAY RIGHT ACROSS THE STRIAM."

ફરજ અને પિતા તરીકેની લાગણીઓનું મન્યન લોકો તેના ચહેરામાં જોઈ શકતા હતા. અને જોકે બધા તેની તારીફ કરતા હતા, તોપણ બધાને દયા વધારે લાગતી હતી.

પછી ટાર્કિને ટાર્કિનિઆઝ અને વીઆઝના લોકોને પક્ષમાં લઈ રોમ ઉપર ચડાઈ કરી. લડાઈ થઈ તેમાં કોન્સલ બ્રૂટસ મરાયો; પણ રોમનો વિજયી થયા.

છેવટે ટાર્કિને કલૂઝિયમના લાર્સ પોર્સેનાની મદદ માગી; અને તે મોટું લશ્કર લઈને રોમ ઉપર ચડી આવ્યો. તે એટલી ત્વરાથી આવ્યો, કે પૂલનો નાશ થઈ શકે તે પહેલાં તે તેની પાસે પહોંચ્યો; અને જો તે ઓળંગવા પામ્યો હોત, તો શહેર પાયમાલ થાત. ત્યારે હોરેશિયસ કરીને એક એકાદ પણ દુલીન રોમન લાર્શિયસ અને હાર્મિનિયસ નામે જે મિત્રોને લઈને પૂલને જીજ્ઞે છેડે ગયો; અને પાછળથી રોમનો કાપતા હતા, તે દરમિયાન સામેની આખી સેનાને તેમણે રોકી રાખી. ત્યારે પૂલ લગભગ કપાઈ રહ્યો, ત્યારે તેના જે મિત્રો પાછા ગયા; પણ હોરેશિયસ દુશ્મનોના દલ સામે એકલો ઉભો રહ્યો. પૂલનાં બધાં પાટિયાં નદીમાં પડી રહ્યાં, ત્યાં સુધી તે પોતાના સ્થાનકે ચાલ્યો; અને પછી “પિતા ટાઇપ્પર, હું તને પ્રાર્થના કરું છું કે મને ધારી અને તારી લે,” એમ બોલીને તે નદીમાં પડ્યો. ઘવાયેલો અને બચ્તર તથા હુથિયારોના ભારથી હેરાન છતાં તે સલામતીમાં કિનારે પહોંચ્યો.

રોમનોએ તેને ઘણું માન આપ્યું, તથા તેની પ્રતિમા જાહેર જગ્યાએ મૂકાવી; અને એક દિવસમાં હજાર ફેરવી શકે તેટલી જમીન તેને બક્ષીસ આપવામાં આવી.

લોઈ મેકોલેએ હોરેશિયસના પરાક્રમની આટલી કથાને વિસ્તારીને એક ન્હાતું સરખું કાવ્ય લખ્યું છે; જેમાંથી થોડાએક ભાગ અહીં ગાયનમાં ઉતારવામાં આવ્યા છે. ગાયનોના વિષયો નીચે પ્રમાણે છે :—

પૃષ્ઠ ૬—પહેલા ગાયનમાં લાર્સ પોર્સેનાએ ટાર્કિનને મદદ આપવાના કસમ લીધા, અને પોતાના સૈન્યને ખેલાવ્યું, અને તે આવ્યું, તેની વાત છે.

પૃષ્ઠ ૧૦—બીજા ગાયનમાં સૌ યુવાન રણમાં ચડતાં મૃગો, જલચરો, તરુઓ વગેરેની સ્થિતિનો વૃત્તાન્ત છે.

પૃષ્ઠ ૧૩, ૧૭—ત્રીજા તથા ચોથા ગાયનમાં સેનાનું વર્ણન છે.

પૃષ્ઠ ૨૧—પાંચમા ગાયનમાં કોન્સલના સચિન્ત કુતૂહલના ઉદ્ગારો છે.

પૃષ્ઠ ૨૪—છઠ્ઠા ગાયનમાં સેકસ્ટસને દૂરથી જોતાં રોમન સ્ત્રીઓનાં શાપનાં વચન છે.

"HERE THE WOMEN ARE WEAVING BASKETS
AND THE MAN WAS WEAVING BOWS."

પૃષ્ઠ ૨૮—સાતમા ગાયનમાં કોન્સલની વધતી જતી
ચિન્તાના ઉદ્ગારો છે.

પૃષ્ઠ ૩૩—આઠમા ગાયનમાં હોરેશિયસની વીરહાક છે.

પૃષ્ઠ ૩૭—નવમા ગાયનમાં હોરેશિયસ કોન્સલને
ઉપાય બતાવે છે, તેનાં વચન છે.

પૃષ્ઠ ૪૦—દશમા ગાયનમાં પ્રાચીન રોમનોના ગુણો-
ની સ્તુતિ છે.

પૃષ્ઠ ૪૫—અગિયારમા ગાયનમાં ગાયકના વખતના
રોમના અધઃપાતનો વિલાપ છે.

પૃષ્ઠ ૪૬—બારમા ગાયનમાં ફરી સેનાનું વર્ણન છે.

પૃષ્ઠ ૫૩—તેરમા ગાયનમાં હોરેશિયસે લોમુલસ
નામના એક આંચિયાને માર્યો, તે
પ્રસંગનાં વચન છે.

પૃષ્ઠ ૫૭—ચૌદમા ગાયનમાં લૂનાનો ઠાકોર એસ્ટર
દમામથી હોરેશિયસની સામે આ-
લ્યો, તે પ્રસંગનાં તેનાં વચનો
વગેરેની વાત છે.

પૃષ્ઠ ૬૨—પંદરમા ગાયનમાં હોરેશિયસે એસ્ટરને
માર્યો, તે પ્રસંગનાં વચનો છે.

પૃષ્ઠ ૬૬—સોળમા ગાયનમાં હોરેશિયસની યાદગરને
પ્રાર્થના છે.

પૃષ્ઠ ૭૦—સત્તરમા ગાયનમાં હોરેશિયસના તરવાતું
વર્ણન છે.

પૃષ્ઠ ૭૪—અઠારમા ગાયનમાં હોરેશિયસ કાંઠે આવે
છે, અને રોમનો તેનો સત્કાર કરે છે,
તેની વાત છે.

પૃષ્ઠ ૭૭—ઓગણીશમા ગાયનમાં આશીર્વચન છે.

— ભાગ ૨ એ. —

નોટેશનની સૂચના.

નોટેશન.—માત્ર જોઈને ગાવું અથવા વગાડવું તેને માટે નિશાનીઓથી બનેલા એક ધોરણને નોટેશન કહી શકાય.

ગાવા અથવા વગાડવામાં મુખ્ય સ્વર અને કાળની અગત્ય છે, જેમકે હારમોનિયમમાં આપણે કોઈ ગાયન વગાડીએ તો ગાયનના શબ્દો વગાડતા નથી, પણ શબ્દોમાં આવતા ઊંચા નીચા સ્વરને તેની ગતિ પ્રમાણે વગાડીએ છીએ, તેથી નોટેશનમાં પ્રથમ સ્વર અને કાળની નિશાનીઓની જરૂર છે.

આજ સુધી અમારા તરફથી બહાર પડેલ પુસ્તકોમાંના ગાયનોના નોટેશનમાં ત્રણ શાહી વાપરવામાં આવી છે, જે સર્વ વાચકોના લક્ષમાં હશેજ; પણ શીખનારને કેટલીક સરલતા પડવાના હેતુથી આ પુસ્તકમાં માત્ર ‘લાલ અને કાળી’ જેજ શાહીથી કામ લેવામાં આવ્યું છે, જે પ્રિય વાચકોને ખુદ્દી રીતે દેખાઈ આવે તેમ છે.

સ્વર.—ગાવા અથવા વગાડવામાં કામ લાગે એવા મુખ્ય સ્વર સાત છે, જેને શુદ્ધ સ્વર કહે છે. તેને અનુક્રમે

સા, રી, ગ, મ, પ, ધ, ની એવા નામથી ઓળખીએ છીએ. આ સાત શુદ્ધ સ્વરને કોઈપણ નિશાની આપવામાં આવશે નહીં.

તે સિવાય એના પેટા સ્વર પાંચ છે. જેમાંના ચાર કોમળ અને એક તીવ્ર છે. સાત શુદ્ધ સ્વરમાં “સા” અને “પ” તે બે સ્વર અચળ છે, એટલે તેનું તીવ્ર કોમળ રૂપ થઈ શકતું નથી; અને બીજા પાંચ સ્વર ચલિત છે, એટલે તેનું ધ્વનિમાં ભિન્નપણું થાય છે. પાંચ ચલિત સ્વરોમાં રી, ગ, ધ, ની, તે ચાર સ્વરો કોમળ થઈ શકે છે, અને તે કોમળ સ્વરની ઓળખાણ માટે તે સ્વર પાસે ઇંગ્રેજી (f) ‘એફ’ અક્ષરનું કાળી શાહીથી નિશાન મૂકવામાં આવશે, જેમકે રીf, ગf, ધf, નીf.

બાકી રહેલો ચલિત એક સ્વર—એટલે મધ્યમ સ્વર તીવ્ર થઈ શકે છે, કોમળ થઈ શકતો નથી, કારણકે જે શુદ્ધ મધ્યમ છે તેજ કોમળ છે; માટે આવા તીવ્ર સ્વરની પાસે ઇંગ્રેજી (s) ‘એસ’ અક્ષરનું કાળી શાહીથી ચિહ્ન કરવામાં આવશે, જેમકે મs.

સસેક.—ચાર કોમળ, એક તીવ્ર અને સાત શુદ્ધ સ્વર મળી બાર સ્વરોના સમૂહને એક ‘સસેક’ કહે છે. ગાવા અથવા વગાડવામાં ઘણું કરી આવાં ત્રણ સસેકોની જરૂર હોય છે, જેને મંદ્ર, મધ્ય, અને તાર સસેક કહે છે. એમાં મધ્ય સસેકના કોઈ સ્વરને કોઈપણ નિશાન આપવામાં આવશે નહીં,

અને મધ્ય સપ્તકથી ઉતરતા એક સપ્તકના દરેક સ્વરને એટલે મંદ્ર સપ્તકના સ્વરો નીચે લાલ શાહીથી (,) આવું ચિહ્ન મૂકવામાં આવશે, જેમકે ની, ધ, પ, મ, ગ, રી.

મધ્ય સપ્તકથી એક સપ્તક ચઢતા દરેક સ્વરને એટલે તાર સપ્તકના દરેક સ્વરની ઉપર (') આવું નિશાન લાલ શાહીથી મૂકવામાં આવશે, જેમકે સ્સા', રી', ગ', મ', વગેરે.

ઉપર બતાવેલ બાર સ્વરોમાંથી હરકોઈ જે સ્વરો નોટેશનમાં ગોઠવાયેલા હોય છે, તે અમુક કાળની ગતિના પ્રમાણમાં હોય છે. આ પ્રમાણ મુખ્ય (૬) છે. તેઓનાં નામ :—
૧ કાકપદ્મ, ૨ દ્વિગુરુ, ૩ ગુરુ, ૪ લઘુ, ૫ દ્રુત, ૬ અનદ્રુત અથવા વિરામ. આ પ્રમાણોનો હિસાબ એમ છે કે, એક કાકપદ્મના બે દ્વિગુરુ થાય છે, તેમ એક દ્વિગુરુના બે ગુરુ, એક ગુરુના બે લઘુ, એક લઘુના બે દ્રુત, અને એક દ્રુતના બે અનદ્રુત થાય છે.

ઉપર કહેલાં પ્રમાણોનું બંધારણ માત્રા ઉપર રહેલું છે. સામાન્ય રીતે લઘુની એક માત્રા ગણાય છે, તો ગુરુની બે, દ્વિગુરુની ચાર, કાકપદ્મની આઠ, દ્રુતની અડધી અને અનદ્રુત—એટલે વિરામની પા માત્રા થાય છે. નોટેશનમાં દ્રુતની નિશાની (,) આવી રાખવામાં આવી છે, અને અનદ્રુતની નિશાની (') આવી રાખવામાં આવી છે.

એક લઘુ સ્વરમાં સરખા ભાગે બે સ્વરો હશે, એટલે અડધી અડધી માત્રાના બે સ્વરો હશે, તો તે બે સ્વરો વચ્ચે

કોમાનું એકજ ચિહ્ન મૂકવામાં આવશે, જેમકે સા, રી : ગ, મ : વગેરે.

એક લઘુ સ્વરમાં સરખા ભાગે ચાર સ્વરો હશે—એટલે પા પા માત્રા સુધી સ્વરો લંબાવવાના હશે—તો તેમાંના દરેક સ્વર પાસે (,) આવું ચિહ્ન મૂકવામાં આવશે, જેમકે સા, રી, ગ, મ, : વગેરે.

એક દ્રુત અને એક અનદ્રુત મળી એક દ્રુતવિરામ એટલે પોણી માત્રા થાય છે, તેનું ચિહ્ન (;) આવું રાખવામાં આવ્યું છે.

એક લઘુ અને એક અનદ્રુત મળી લઘુવિરામ—એટલે સવા માત્રા થાય છે; તેમ એક લઘુ અને એક દ્રુત મળી લઘુદ્રુત એટલે દોઢ માત્રા થાય છે; એક લઘુ, એક દ્રુત, અને એક અનદ્રુત મળી એક લઘુદ્રુતવિરામ—એટલે પોણીએ માત્રા થાય છે. એવી રીતે પા પા માત્રા ચઢતાં ચઢતાં છેવટ કાકપદ સુધી થઈ શકે છે, તેઓને મિશ્રાંગ કહે છે, જેની નિશાનીઓ આગળ સમજાવવામાં આવશે.

તાલ.—આવાં કાળનાં પ્રમાણો નિયમિત આવવાથી તાલ થાય છે. તે વિષે સંસ્કૃત કોષકાર અમરસિંહ કહે છે કે “તાલઃ કાલક્રિયામાનઃ” “કાળની ક્રિયાનું માન—એટલે માપ તેનું નામ તાલ.” તાલનું બંધારણ માત્રાઓ ઉપર રહેલું છે. કોઈ તાલમાં ચાર તો કોઈ તાલમાં પાંચ, કોઈમાં છ તો કોઈમાં સાત આઠ વગેરે માત્રા આવે છે, જેમકે ત્રિતાલ આઠ માત્રા:

નો તાલ છે, તેમ સૂદ્ધશ્રગ, અંપક વગેરે દશ માત્રાનાં તાલ છે, અને ધ્રુવપદ બાર માત્રાનો છે, વગેરે.

માત્રાનું પ્રમાણ તન્દુરસ્ત મનુષ્યની નાડીના વેગ સરખું છે. જેટલા વેગે નાડી વહે છે, તેટલા વેગના પ્રમાણને એક લઘુ અથવા માત્રા કહે છે. તેને નોટેશનમાં (: :) આવા ચિહ્નથી દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

આવૃત્ત અને સમ.—અમુક તાલમાં આવતી માત્રાઓ જ્યારે પૂરી થઈ રહે છે, ત્યારે તેનું એક આવૃત્ત થયું એમ કહેવાય છે. આવા એક આવૃત્તમાં નિયમિતપણે બે, ત્રણ, ચાર, વગેરે તાલના ઠપકા આવે છે તેને ગ્રહ કહે છે. જેમકે ત્રિતાલમાં આઠ અથવા સોળ માત્રા આવે છે તેમાં ચાર ચાર માત્રાના અંતરે ત્રણ તાલના ઠપકા દેવાય છે, અને એક ખાલી^૧ દેવાય છે, તેમાં પણ ચાર માત્રાનો અવકાશ રહેલો છે. આવી રીતે ત્રિતાલની સોળ માત્રાઓને સરખા ચાર ભાગે વેંડીએલી છે. ત્રણ ઠપકામાં બીજા ઠપકા ઉપર તેની સમ^૨ છે.

ઉપર જતાવેલ પ્રમાણે ત્રિતાલના ત્રણ તાલ દેવાય છે. તે ઠપકાઓનું પ્રમાણ દેખાડવા માટે ગાયનના નોટેશન શરૂઆતમાં $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$ આ પ્રમાણે લખવામાં આવશે, જે આ ગાયન કયા તાલમાં છે તે પ્રથમજ જણાઈ આવે.

૧ ખાલી એટલે હાથ ઉલટો કરી તાલની જગ્યા ખતાવવી તે.

૨ સમ એટલે તાલનું ઉત્પત્તિસ્થાન અથવા જે ઠેકાણે કુદરતી રીતે માણસનું મન ખેંચાઈ માથું નમાવાય છે તે.

સૂદ્ધગની દશ માત્રાઓ ચાર, જે, ચારના પ્રમાણમાં વેહેં-
આયેલી છે, જે $\frac{1}{2} \frac{2}{2} \frac{3}{2} \frac{4}{2}$ આવા અંકચિહ્નથી દર્શાવવામાં
આવશે.

એવી રીતે નોટેશનની શરૂઆતમાં જ્યાં આગળ આવા
ગમે તે આંકડા લખેલા હોય તે પરથી તે તાલનું રૂપ સમજી
લેવું, તેમાં પહેલા આંકડા ઉપર 'સમ' સમજવી.

હવે જેવી રીતે અમુક તાલના એક આવૃત્તની માત્રા-
ઓના વિભાગ પડેલા હશે, તેવીજ રીતે નોટેશનમાં પણ
(|) આવી ઉભી લીટીથી વિભાગ પાડવામાં આવશે. આ
ઉભી લીટી સ્તંભના નામથી ઓળખાય છે. એક સ્તંભથી
બીજા સ્તંભની અંદર એટલે એક ઠપકાથી બીજા ઠપકાની અંદર
જેટલી માત્રાઓ આવતી હશે તેટલીજ માત્રાઓનાં ખાનાં
(: :) આવાં પોઈન્ટથી જૂદાં પાડી દેખાડવામાં આવશે,
જેમકે ત્રિતાલમાં ખાલી સહિત ચાર ચાર માત્રાના અંતરે
ચાર સ્તંભ આવી શકે છે તો તેને નીચે મુજબ દર્શાવવામાં
આવશે :—

: : : | : : : | : : : | : : : |

વળી દરેક સ્તંભના પહેલા ખાના ઉપર આવતા તાલના
ઠપકાઓનાં ચિહ્ન લાલ શાહીથી (—) આવી રીતે કરવામાં
આવશે, અને (—) આવી આડી લીટી ઉપર જે ઠેકાણે (—) આ
પ્રમાણે પોઈન્ટ મૂકેલું હોય તેને સમનો ઠપકો સમજવો, અને
જે ઠેકાણે (o) આવું શૂન્ય કરેલું હોય ત્યાં ખાલી છે એમ સમ-

જવું; તાલના ઠપકાનાં ચિહ્ન નીચે મુજબ નોટેશનમાં દર્શાવવામાં આવશે :—

| ˆ : : : | ˆ : : : | ˆ : : : | ˆ : : : |

ઉપર જતાવેલ માત્રાઓનાં ખાનાંમાં જો એક લઘુ સ્વર—એટલે એક માત્રાના વખત જેટલોજ સ્વર લાંબાવવાનો હશે, તો તે ખાનામાં એકજ સ્વર મૂકવામાં આવશે, જેમકે—

| સા : રી : ગ : મ : | પ : ધ : ની : સા' | વગેરે—

સિવાય દ્રુતની ગતિ સરખા એટલે અડધી અડધી માત્રાના પ્રમાણમાં સ્વરો ગોઠવાયેલા હશે તો તેને નીચે મુજબ લખવામાં આવશે, જેમકે—

| સા,રી:ગ,મ:પ,ધ:ની,સા' | સા',ની:ધ,પ:મ,ગ:રી,સા | વગેરે.

વળી દ્રુતવિરામ સરખા એટલે પોણી માત્રાના સ્વર આવતા હશે, તો તે પોણી માત્રાના સ્વરને (;) આવું ચિહ્ન આપી બાકી રહેલા સ્વરને પા માત્રાનું (,) આવું ચિહ્ન આપી એક માત્રાની જગ્યા ભરવામાં આવશે, જેમકે—

| સા ; રી , : ગ ; મ , | પ ; ધ , : ની ; સા' , | વગેરે.

તેમ અનદ્રુતના પ્રમાણના એટલે ફકત પા પા માત્રાના સરખા સ્વરો આવતા હશે, તો તે દરેક સ્વરને અનદ્રુતનું ચિહ્ન આપી લખવામાં આવશે, જેમકે—

| સા , રી , ગ , મ , : પ , ધ , ની , સા' , | વગેરે.

જો લઘુવિરામ એટલે સવા માત્રા સુધી સ્વર લંબાવવાનો હશે, તો તેને આ પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવશે, જેમકે—

| સા : ૪ રી ; | ગ ૪ મ ; | વગેરે.

દ્વાદ માત્રા સુધી એટલે લઘુદ્રુત સુધી સ્વર લંબાવવાનો હશે, તો તે નીચે પ્રમાણે :—

| સા : ૪ રી, | ગ : ૪ મ, | પ : ૪ ધ, | ની : ૪ સા, | વગેરે.

પોણી બે માત્રા એટલે લઘુદ્રુતવિરામના પ્રમાણમાં સ્વર લંબાવવાનો હશે, તો તે નીચે પ્રમાણે :—

| સા : ૬ રી , | ગ : ૬ મ , | વગેરે.

શુરુના પ્રમાણમાં એટલે બે માત્રા સુધી સ્વર લંબાવવાનો હશે, તો તે નીચે પ્રમાણે :—

| સા : — : રી — : | ગ : — : મ : — | વગેરે.

ત્ર્યુતના પ્રમાણમાં એટલે ત્રણ માત્રા સુધી સ્વર લંબાવવાનો હશે, તો તે નીચે પ્રમાણે :—

| સા : — : — | રી : — : — | ગ : — : — ,

| મ : — : — — વગેરે.

તેમજ ચાર, પાંચ, છ, ઇત્યાદિ કાકપદ સુધી અથવા તેથી પણ વધારે માત્રા સુધી તાણવાના સ્વરો હશે, તો તેને તેટલાં ખાનામાં આડી લીટી દોરી સમન્તવવામાં આવેલું છે, જેમકે—

| સા : — : — : — | રી : — : — : — | — : ગ : — : — |

| — : — : — : મ — | વગેરે.

કેટલાંક ગાયનોમાં અમુક કાળના પ્રમાણ સુધી ચૂપ રહેવાનું હોય છે, જેને ઇંગ્રેજીમાં (રેસ્ટ) કહે છે, તેને માટે તે કાળના પ્રમાણમાં સ્વરો નહીં લખતાં ખાસ જેટલા ટાઈમનો રેસ્ટ હશે તેટલા વળતનું માત્ર ચિહ્ન મૂકવામાં આવશે, જેમકે પા માત્રાનો રેસ્ટ હશે તો તેને આવી રીતે બતાવવામાં આવશે :—

| , સા ; : રી ; , | વગેરે.

આમાં પહેલી માત્રાના ખાનામાં પ્રથમ પા માત્રા સુધી ચૂપ રહી ‘સા’ ને પોણી માત્રા સુધી લંબાવવાનો છે તથા બીજા ખાનામાં પ્રથમ ‘રી’ નો પોણી માત્રા સુધી ઉચ્ચાર કરી પછી પા માત્રા સુધી ચૂપ રહેવાનું છે.

અડધી માત્રાનો રેસ્ટ હશે તો તે નીચે મુજબ :—

| , સા , : રી , , | વગેરે.

પોણી માત્રાનો રેસ્ટ હશે તો તે નીચે મુજબ :—

| ˆ : સા , : સા , ; વગેરે.

બે એક માત્રાનો રેસ્ટ હશે તો તે નીચે મુજબ :—

| ˆ : સા | રી : | વગેરે.

બે માત્રાનો રેસ્ટ હશે તો તે નીચે પ્રમાણે :—

| ˆ : : સા : રી | ગ : મ : — : | વગેરે.

આ પ્રમાણે જેટલી માત્રાના રેસ્ટ હશે તે પ્રમાણે તેનાં ચિહ્નથી દર્શાવવામાં આવશે.

કાળ.—સર્વ તાલની માત્રા એક સરખી રીતે ગણાતી નથી, કેાઇમાં ઉતાવળથી તો કેાઇમાં ધીમેથી ગણવી પડે છે—એટલે તેના કાળની ગતિ પ્રમાણે ગણવામાં આવે છે. કાળ મુખ્ય ત્રણ પ્રકારના છે :—૧ વિલંબકાળ, ૨ મધ્યકાળ, ૩ દ્રુતકાળ.

વિલંબકાળમાં ઘણી ધીમી લય રાખવી પડે છે—એટલે તેની માત્રા પણ ધીમે ગણાય છે. મધ્યકાળમાં વિલંબકાળ કરતાં ઉતાવળી લય રાખવી પડે છે, એટલે તેની માત્રા વિલંબકાળ કરતાં ઉતાવળથી ગણવી પડે છે. અને દ્રુતકાળમાં મધ્યકાળ કરતાં પણ ઉતાવળી લય રાખવી પડે છે—એટલે તેની માત્રા પણ ઘણી ત્વરાથી ગણવી પડે છે.

તે સિવાય બીજા બે કાળ છે, જેને મધ્યવિલંબિતકાળ અને મધ્યદ્રુતકાળ કરી કહે છે. વિલંબિતકાળ અને મધ્ય-

કાળની વચ્ચેનો કાળ તે મધ્યવિલંબિતકાળ કહેવાય, અને મધ્યકાળ અને દ્રુતકાળની વચ્ચેનો કાળ તે મધ્યદ્રુતકાળ કહેવાય.

જે ગાયનમાં જેવો કાળ રાખવાનો હશે તે દરેક ગાયનને મથાળે લખવામાં આવશે.

વળી કોઈ ગાયનનો અમુક ભાગ જે વખત લેવો પડે છે, ત્યાં જે વખત લેવા માટે (||) આવી ઉભી જે લીટી કરવામાં આવશે, તે નીચે પ્રમાણે :—

| સા : રી : ગ : મ | પ : ધ : ની : સા || વગેરે.

કયે ઠેકાણેથી જે વખત જોલવાનું છે તેને માટે જે ઠેકાણેથી ખીજી વખત જોલવાનું હશે તે ઠેકાણે અને જે ઉભી લીટી નીચે પાણુ (+) આવી લાલ શાહીની ચોકડી કરવામાં આવશે, જેમકે—

| સા : રી : ગ : મ | પ : ધ : ની : સા ||

ગાયનનો ભાગ ખીજી વખત જોલતાં તેના પ્રથમ વખત જોલેલા સ્વરોમાંથી કેટલાક સ્વરો મૂકી દેવા પડે છે તો તેને માટે આ પ્રમાણે નિશાની રાખવામાં આવી છે, જેમકે—

૧-૧૦.	૨-૧૦
સા : રી : ગ : મ પ : ધ : ની : સા	પ : મ : ગ : રી વગેરે.

આમાં સા, રી, ગ, મ, ય, ધ, ની, સા, એટલા સ્વરો જે વખત બોલવાના છે, પણ તેમાં બીજી વખત બોલતાં સા, રી, ગ, મ એટલા સ્વર લઘ ય, ધ, ની, સા, એ ચાર સ્વર છોડી દઈ તે જગ્યાએ ય, મ, ગ, રી, એ ચાર સ્વર લેવાના છે. જેની અંદર (૧-૫૦) આ પ્રમાણે એટલે પહેલી વખત એવું લખેલ છે તે ભાગ બીજી વખત બોલતાં છોડી દેવો, અને તે જગ્યાએ જેની અંદર (૨-૫૦) આ પ્રમાણે એટલે બીજી વખત એવું લખેલ છે તે ભાગ ગ્રહણ કરવો, એ પ્રમાણે વિશેષ સમજી લેવું.

સિવાય કેટલાંક ગાયનોમાં રાગ તથા તાલ પણ બદલે છે. જે ઠેકાણેથી ચાલતો રાગ બદલાતો હશે તે ઠેકાણે (x) આવું લાલ શાહીનું નિશાન મૂકવામાં આવશે, જેમકે—

| સા : રી : ગ : મ | ય : ધ f : ની f : સા | વગેરે.

જે ઠેકાણેથી ચાલતી તાલ બદલાતી હશે, તે ઠેકાણે (⊕) આવું લાલ શાહી વતી ચિહ્ન કરવામાં આવશે, જેમકે—

| સા : રી : ગ : મ | રી : ગ : મ | ગ : મ : ય | વગેરે.

જે સ્વરોમાં જે અક્ષરો બોલવાના હશે, તે સ્વરોની નીચે તે અક્ષરો લખવામાં આવશે, જેમકે—

	રી	:	સા	:	ની f		ધ	:	ય	:	ધ		સા	:	—	:	—		વગેરે.
	મ		ગ		લ		હ				મુ		દા						

એક અક્ષરમાં બે ત્રણ અથવા વધારે સ્વરો લેવાના હશે, તો અમુક સ્વરની નીચે આવતો એક અક્ષર લખી બીજા સ્વરોની નીચે કાંઈપણ લખવામાં આવશે નહીં, જેમકે—

સા : રી : ગ : મ	વગેરે.
હ	

અસ્તાઈ અને અંતરો.—દરેક ગાયનને અસ્તાઈ અને અંતરો હોય છે. અસ્તાઈ એટલે પ્રથમનો ભાગ. અસ્તાઈનો મૂળ સંસ્કૃત શબ્દ સ્થાયી છે. અસ્તાઈની પછીનો ભાગ તે અંતરો, તેમ કેટલાંક ગાયનોને બે અંતરા પણ હોય છે. બીજા અંતરાને અભોગ (આભોગ) કહે છે.

અસ્તાઈની શરૂઆતમાં ઇંગ્રેજી (**B**) બી અક્ષરનું લાલ શાહીથી નિશાન કરવામાં આવશે. બી અક્ષર નોટશનપદ્ધતિકર્તાનું નામ પણ સૂચવે છે, જેમકે—

માત્રા $\frac{૬}{૨૪:૨}$	B	સા : રી f : ગ f : મ	ગ f : — : રી f : સા
		મુ દ મ ય	મં ગ જ

— : ધ f : — : ની f	સા : — : — : —	વગેરે.
મૂ ર	તી	

અસ્તાઈ પૂરી થવાનું લાલ શાહી વતી (|) આ પ્રમાણે ચિહ્ન કરવામાં આવશે.

અતરાની શરૂઆતમાં (* 1,) આવું લાલ શાહીનું ચિહ્ન કરવામાં આવશે, જેમકે—

* 1, $\begin{array}{c} \circ \\ \text{ધ} \text{ ઃ } \text{ધ} \text{ ઃ } \text{ધ} \text{ ઃ } \text{પ} \text{ ઃ } \end{array} \left| \begin{array}{c} \bar{\text{પ}} \text{ : } \text{—} \text{ : } \text{પ} \text{ : } \text{પ} \end{array} \right|$
 ગુ ભ ગ ભ આ પ નિ વગેરે.

જે ઠેકાણેથી અંતરો ઉપડવાનો હશે તે ઠેકાણે પણ (* 1,) આવું લાલ શાહીનું ચિહ્ન મૂકવામાં આવશે.

અંતરો પૂરૂં થવાનું ચિહ્ન અસ્તાઈના પૂરા થવાના ચિહ્ન સરખુંજ મૂકવામાં આવશે, જેમકે—

$\begin{array}{c} \circ \\ \text{ધ} \text{ ઃ } \text{ધ} \text{ ઃ } \text{પ} \text{ : } \text{મ} \end{array} \left| \begin{array}{c} \bar{\text{ગ}} \text{ ઃ } \text{રી} \text{ ઃ } \text{સા} \text{ : } \text{ની} \text{ ઃ } \end{array} \right| \begin{array}{c} \bar{\text{સા}} \text{ : } \text{સા} \text{ : } \text{—} \text{ : } \text{—} \end{array} \left| \right.$
 દ ર શ ન લો નિ ત પ્ર તિ

અભોગ.—એટલે બીજા અંતરાની શરૂઆતમાં (* 2,) આવું લાલ શાહી વતી ચિહ્ન કરવામાં આવશે. તેમજ ત્રીજો અંતરો હશે તેની શરૂઆતમાં * આવાં ચિહ્ન પાસે (૩) ત્રણનો અંક લખવામાં આવશે. તે અંતરો જે ઠેકાણેથી ઉપડતો હશે તે ઠેકાણે પણ તેવુંજ ચિહ્ન મૂકવામાં આવશે. અસ્તાઈ અંતરો અને અભોગ પૂરા થવાનું ચિહ્ન એક-સરખુંજ રાખેલું છે—એટલે બધે (|) આવું લાલ શાહીનું ચિહ્ન મૂકવામાં આવશે. વળી એવાં ચિહ્નથી એમ પણ સમજવાનું છે કે, ત્યાંથી પાછા અસ્તાઈના પ્રથમના બોલ શરૂ કરવાના છે.

જે ઠેકાણે અસ્તાઈ, અંતરે કે અલોગનો છેવટનો ભાગ
જે વખત લેવાનો હશે, તેને (||) આવા લાલ શાહીના
નિશાનથી દર્શાવશું, જેમકે—

ગે : મ : પ : —	સા : રી : ગ : —	પે : મ : ગ : રી
સુ મ તિ	શ્રી ર તિ	ક ર જે નિ

+

સા : — : — : —	વગેરે.
દાન	

+

કોઈ ઠેકાણે એક માત્રાના, જે માત્રાના, અથવા ચાર
માત્રાના વખતમાં સરખા ત્રણ અક્ષરો ગોઠવાયેલા હોય છે.
જે એક માત્રાના ત્રણ સરખા ભાગ થયા હોય, તો તે $\frac{1}{3}$ માત્રા
કહેવાય, અને તેને ત્રિગુણની લય કહી શકાય, જે જે માત્રા-
ના ત્રણ સરખા ભાગ થયા હોય તો તે $\frac{2}{3}$ માત્રા કહેવાય,
અને તેને દોઢ ગણી લય અથવા આડ કહી શકાય; તેમજ
ચાર માત્રાના ત્રણ સરખા ભાગ થયેલા હોય, તો $\frac{4}{3}$ માત્રા
કહેવાય, અને તેને અર્ધઆડ લય કહી શકાય, તેને સમજવા
માટે નોટેશનમાં દરેક સ્વર પાસે (.) આવું ચિહ્ન મૂકી

૩

આવા નિશાનથી ખાંધી લઈ તેની અંદર
ત્રણનો અંક લખવામાં આવશે, જેમકે—

$\frac{1}{3}$ માત્રા માટે—

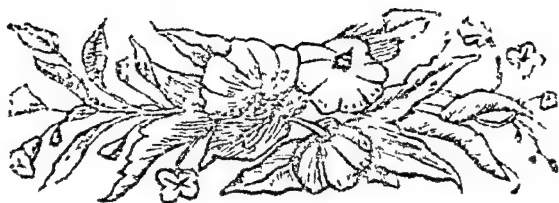
$\overset{3}{\text{ની}} \overset{3}{\text{ઈ}} \overset{3}{\text{પ}} .$	$\overset{3}{\text{ધ}} \overset{3}{\text{પ}} \overset{3}{\text{મ}} .$
--	---

ઈત્યાદિ.

૨ માત્રા માટે— $\left[\overset{3}{\text{ધ}} \text{ િ } . \overset{3}{\text{પ}} . \text{મ} . \right] \left[\overset{3}{\text{પ}} . \text{મ} . \text{ગ િ} . \right]$ ઇત્યાદિ.

૩ માત્રાને $\frac{૩}{૨}$ માત્રાના સમાન દર્શાવવામાં આવશે.

આ પ્રમાણે કેાઈ પણ અભ્યાસી નોટેશનના પ્રત્યેક ચિહ્નની સંપૂર્ણ સમજૂતી મેળવી જો ગાયન ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપશે, તો ગમે તે ગાયન સ્પષ્ટ રીતે ગાઈ અથવા વગાડી શકશે.

...॥ ભાગ ૩ મે. ॥...

ગાયનોની અનુક્રમણિકા.

ગાયન.

પૃષ્ઠ.

રાગ.

ધૃશ્વર સ્તુતિ-સકળ નરો સમય ખરો સદ્ગુણ કરો.	૧ ...	માઠ.
નવ દેવના લઈ સોગન	૬ ...	ઝિહ્વા.
મૃગો ઉરે ન ડરે, સુખમાં વિચરે	૧૦ ...	સાહોના કાન્હરા.
નિજ સેના મહીં શુભ છે	૧૩ ...	માલશ્રી.
ધર્ષ બહુ રણરાતા	૧૭ ...	સારંગ.
આહાહા! આજે છે કેવી આ સધન ગગનની છટા.	૨૧ ...	મલહાર.
પરાજય પાપી પામજો	૨૪ ...	ગૌડ સારંગ.
સૂઝે ન ઉપાય આ સમયે કંઈ હવે...	૨૮ ...	આશાવરી.
બંધુ, જાઓ સૌ, ધરી સમરસાજ, લડવા આજ..	૩૩ ...	કિદારી.
રણ પરવરો, ઠર પરહરો...	૩૭ ...	ખિહાગ.
દેશાભિમાની ઘણા રે	૪૦ ...	દેશ.
સમરસમયે રોમતનય ભીરુહૃદય	૪૫ ...	મલહાર.
રતનન રતનન રતનન રતનન રતનન		
રણવાલો રણકે	૪૬ ...	માલકોશી.
જોશભર તલવાર દીધી	૫૩ ...	કિદારી.
મહા રોપ ભરી આલ્યો ચોંપ કરી દમામથી,		
હામથી	૫૭ ...	ખમાચ.
મહાયુદ્ધાને જાંઘા મહીં લાગ્યો ધા કારી ...	૬૨ ...	કારી.
પૂલ ગયો પડી, તોય ધૈર્ય ધરીને ન ચિત્તે		
હગ્યો શુરવીર જરી	૬૬ ...	પરજ.
જોઈ મહા પરાક્રમને	૭૦ ...	ઈમન કલ્યાણ.
દૈવ જ્યારે જાગ્યાવે	૭૪ ...	કિદારી.
આંખુદ અમૃતના વરસો	૭૭ ...	ઈંજિલશ.

ઈશ્વર સ્તુતિ

રાગ માઢ, તાલ તિસ્ર જાતિ દાદરા, માત્રા $\frac{૬}{૩:૩}$

તથા

ચતુસ્ર જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$

મધ્ય કાળ.

સકળ નરો સમય ખરો સકળ કરો
પ્રભુને સ્મરો હૃદય લરો એજ નિરંતર નામ!—સકળ૦—ટેક.

સાખી.

ઠરવાનું નહિં મળે ઇંતર એકે સ્થાન !
હા! જ્યારે વિષદ બહુ પડે
અવર નહીં કંઈ આશ્રય ત્યારે,
ઉછળે લહરો અતિશય જ્યહિં ત્યાં
એ તારે સંસારે ઉદ્ધારે પારાવારે પહોંચાડે આરે!
અયિ મનુજે! આજસ તને, સુનીતિ સને,
પ્રભુને લને, દયા ધરને, દુઃખ હરને,
વિમળ થને, નષ્ટ જ હને કષ્ટ તમારાં તમામ!—સકળ૦ ૧.

૦ રી : — : ગ : મ	— ધ : — : પ : —	— ધ : ની : સા : —
આ શ્ર ય	ત્યા રે	હ છ જે

— ધ : ની : સા : —	૦ ગ : રી : સા : ની	— ધ : ની : સા : —
લ હ રે	અ તિ રા ય	ન્ય હિં ત્યાં

— મ : — : — : —	— ગ : — : — : —	૦ રી : — : — : —
એ	તા	રે

— : — : — : —	— ગ : — : — : —	— રી : — : — : —
	સં	સા

૦ સા : — : — : —	— — : — : — : —	— મ : — : — : —
રે		હ

— ગ : — : — : —	૦ રી : — : — : —	— — : — : — : —
હા	રે	

— ગ : — : — : —	— રી : — : — : —	૦ ની : — : — : —
પા	રા	વા

— સા : — : — : —	— ગ : — : — : —	— રી : — : — : —
રે	હોં	ચા

^o
 ધ : — : — : — | ની : — : — : — | સા' : — : — : — |
 ડ આ રે

— : — : — : — | ^o : — : — : — | — : — : — : — |

ગૈ : મ : રી | મૈ : ગ : — | સા' : રી : સા | ગૈ : રી : — |
 અ યિ મ તુ લે આ જ સ ત લે
 + ૫

[~] — ~ —
 ગ : મ : ગ | ધ : પ : — | ધ : ની : ધ | સા' : ની : — |
 સુ ની તિ સ લે પ્ર ભુ ને લ લે

[~] ની, ધ : પ : — ગૈ : મ : રી મૈ : ગ : —
 પૈ : ધ : પ દ આ ધ ર લે ડુ : જ હ ર લે

સા' : રી : સા | મૈ, ગ : રી : — | ગૈ : મ : ગ | ધ : પ : — |
 વિ મ જ થ લે ન ઇ જ હ લે

ગૈ : મ : રી | મૈ : ગ : રી | સા' : — : — | — : — : — |
 ક ઇ ત મા રાં ત મામ

— ॐ होरेशियस ॐ —

હોરેશિયસ.

રાગ જિહ્વા, તાલ ચતુસ્ર જતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$

મધ્યદુત કાળ.

નવ દેવના લઈ સોગન,
નિજ પુરજન મહિં ખખર કરી,
‘રણુ મહિં ચડે નહિં જે નર ડરી,
તિરસ્કાર તે નરને બહુ વાર!’
દાર્શ પોર્સેનાને ક્રોધ વ્યાખ્યો તનમન!—નવ૦—ટેક.

લલકલર સૌ પુરેપુરથી,
ઘણાં સુંદર ઘરેઘરથી,
ભયંકર ગિરિશિખર ઉપરથી,
ફળદ્રુપ વનઉપવનથી,
ને આસુરી દુર્ગના શહેરથી,
પીઝા અનુપમ બંદરથી,
સૈન્ય આબ્યું સનનન!—નવ૦ ૧.

"AND NEARER FAST AND NEARER
DOTH THE RED WHIRLWIND COME."

માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$ ગં રી : ની : — : સા | નીં : ધ : નીં : — |
 ન વ દ વ ના ' દૈ'
 +

પે : ધ : ની : — | સા : — : — || — | ગં : ગં : ગં : ગં |
 ' સા ગન નિ. જ પુ ર
 + 1,

ગં : ગં : ગં : ગં | ગં : મ : ગં : રી | સા : — : — : — ||
 જ ન મ હીં જ જ ર ક રી

ગે : ગ : ગ : ગ | ગે : ગ : રી : ગ | મે : પ : મ : ગ |
 ર જ મ હીં ચ ડ ન હીં જે ન ર
 +

રી : સા : — : — || — : રી : સા : નીં | ધે : — : — : — |
 રી તિ ર ' સ્કાર

— : નીં : ધ : પ | મે : — : ધ : નીં | સા : — : — : રી |
 તે' ન ર ને જ હું વાર તિ

સા : નીં : ધ : — | — : નીં : ધ : પ | મે : — : ધ : નીં |
 ર સ્કાર તે' ન ર ને જ હું

સા : — : — : —	પ : — : મ : —	ગ ઃ : — : રી : —
વાર	લાસ પો	સે ના

સા : — : — : ગ ઃ	રી : સા : ની : સા	ની ઃ : ધ : ની ઃ : —
ને	કો ધ વ્યા	ત્રો

પ : ધ : ની : ની	સા : — : —
ત ન	મન

૧, સા સા : — : ગ : ગ મે : — : — : પ

લ	લક	લ ર	સો	પુ
---	----	-----	----	----

ધ ઃ : પ : મ : ગ	મે : — : —	સા	ગ ઃ : — : ગ ઃ : —
રે પુ ર	થી	ધ	ણાં સુઃ

રી : — : — : રી	ગ ઃ : મ : ગ ઃ : રી	સા : — : —	સા
દર ધ	રે ધ ર	થી	લ

ગ ઃ : — : રી : રી	સા : રી : ગ ઃ : મ	ગ ઃ : રી : સા : ની ઃ
યં ક ર	ગિ રિ શિ ગ	ર ઉ પ ર

"AND TOWER AND TOWN AND COTTAGE
HAVE HEARD THE TRUMPET'S BLAST."

હોરશિયસ.

ધ: પ: — || — | —: —: સા: ની, ર
થી ૬ ૭ ૮

ની: ધ: પ: ધ: સા: ની: સા: — | —: — સા: ૦
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ થી ૮ ૯ ૧૦

સા: પ: મ: પ | ગ: મ: જ: મ | રી: પ: મ: ગ
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨

રી: —: —: — || ની: —: ધ: — | પ: ધ: ની: ધ |
થી ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨

પ: મ: જ: રી | સા: —: —: — | સા: —: —: ગ |
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪

રી: સા: ની: સા | ની: ધ: ની: — | પ: ધ: ની: ની |
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪

સા: સા: — ||
૧ ૨

ધેનુ બહુધા રક્ષક વિના ચરે,

વૃદ્ધ ક્ષેત્રની કાપણી કરે,

દ્રાક્ષ હસતી બાળા કચરે,

યુવાન સૌ રણ માંહિ ચડે. મૃગો ૦ ૧.

"THE VOLSINIAN MERE."

માત્રા $\frac{૨:૪:૨}{૨:૪:૨}$ **B** નીં, ધ: ૪ પ, | ઘે, મ: પ, ધ | નોં, સી: — |
 મૃ ગા ઉ | રે ન ડ | રે
 +

$\frac{૧૫૦}{—:—}$ $\frac{૨૫૦}{મ, પ}$ ડીં, ધ: — | —: મ, પ | ગોં, ધ: — |
 સુ ખ માં | વિ ચ | રે
 + + ૨૧.

$\frac{૧૫૦}{—}$ $\frac{૨૫૦}{સો, સા: નીં, ધ}$ પિ, ધ: પ, મ | ગોં, રી: સા, રી |
 જ જ માં | જ જ ચ ર | નિ ડ ર ત |
 + +

ગોં, ધ: — || સો, રી: મ, પ | નીં, ધ: પ | મે, પ: ની, સી |
 રે || સ સી પ ડ | રા ના | ત ર વ ર |
 +

રી: — | —: સી, નીં, ધ | સી: ૪ નીં, ધ | —: પ, મ |
 ને | ડા | રે | ના |

ગોં, ધ: — | ગોં, મ: પ |
 ડા | ઈ ખ રે |

સા' : સા' | રી', રી' : સા' | ની' ફિ, ધ : ની' ફિ, પ |
 ધે નુ | ણ હુ ધા | ર ક્ષ ક વિ |
 +

ધ, ની' ફિ : સા' || સા', સા' : ની' ફિ, ધ | પ, મ : ા પ, |
 ના ચ રે || વ હ્લ હ્લે ત્ર | ની કા પ |
 + +

ગે' ફિ : ા રી, | સા' : — || રી', મ : રી, મ | પે, મ : પ |
 છી ક રે || દ્રા ક્ષ હ સ ની |
 + +

પે, ની' ફિ : મ, પ | ની' ફિ, ધ : પ || પે, સા' : ની' ફિ, સા' |
 ણા ણા | ક ચ રે || યુ વા ન |
 + +

ની' ફિ : પ, પ | મ : — | ની' ફિ, સા : રી |
 સૌ ર છ માં | હિ ચ રે |
 +

"THE VATS OF LUNA."

રાગ માલશ્રી,* તાલ ચતુસ જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$

મધ્ય કાળ.

નિજ સેના મહીં શુભ છે,
સઘળી બ્યૂહરચના અરિ પ્રતિ.
આજ્ઞાનુસાર તૈયાર સાધન;
કમી નહીં કશું છે ! નિજ૦—ટેક.
લશ્કર હાજર સર્વ નગરથી !
રથદલ પયદલ હયદલ કમથી ;
વિધવિધ શસ્ત્રો કેરી ભરતી ;
સમાધાની સાથ અસિ ધરી હાથ,
સજેલ સચેત સૌ છે !

સાખી.

લડવા તત્પર લક્ષથી મહદગાર રણુધીર;
પરવા કરે ન પ્રાણુની સામે અરિ શૂરવીર ! નિજ૦ ૧.

* આ સ્થળે “માલશ્રી” માં માત્ર ‘સા, ગ, પ,’ એ ત્રણ સ્વરજ રાખવામાં આવ્યા છે. વિશેષ ખુલાસા માટે જુઓ,
“સંગીત કલાધર” પૃષ્ઠ ૧૪૦.

માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$

B

ગ : ગ : પ : — | સા : — : — : — |
 નિ જ સે ના
 † 1.2.

પે : પ : ગ : ગ | સા : — : — : — || ગ : ગ : ગ : — |
 મ હી શુ ભ છે સ ધ ણી
 † †

પે : — : — : ગ | પે : પ : ગ : — | સા : સા : સા : સા ||
 વ્યુ હ ર ચ ના અ રિ પ્ર તિ
 †

ગ : — : પ : પ | સા : — : — : — | સા : — : સા : — |
 ગા ફા તુ સાર તૈ ચાર
 †

સા : — : પ : પ || પ : ગ : — : — | પ : ગ : — : — |
 સા ધ ન ક મી ન હી
 † †

પે : ગ : — : — | સા : — : — : — |
 ક શુ છે

૧; | સા : — : ગ : — | સા : — : ગ : — | પ : — : ગ : ગ |
લ શકર હા નર સ વ ન

૦ | પ : પ : ગ : — || સા : સા : સા : સા | ગ : ગ : ગ : ગ |
ગ ર થી ર થ દ લ પ ય દ લ

— ૦ | પ : પ : પ : પ | સા : સા : સા : — || સા : સા : સા : સા |
હ ય દ લ ક મ થી વિ ધ વિ ધ

— ૦ | પ : — : પ : — | ગ : — : ગ : — | સા : સા : સા : — ||
સ સો કે રી લ ર તી

— ૦ | પ : પ : — : પ | સા : સા : — : સા | ગ : ગ : — : ગ |
સ મા ધા ની સા થ ગ સિ ધ

૦ — | પ : પ : — : પ | જ : પ : — : પ | જ : પ : — : પ |
રી હા થ સ ને લ સ ગે ત

— ૦ | સા : — : — : — | સા : — : — : — ||
સી હ

સાખી | ગ' ગ' ગ' — ગ' — ગ' — ગ' — ગ' પ'
 લ ડ વા ત ત્પર લ ક્ષ થી
 +

| ગ' ગ' ગ' સા' — સા' સા' સા' સા' ||
 મ દ દ ગા ર ર છુ ધીર ||
 +

| પ' પ' પ' — પ' પ' — પ' પ' — પ' પ' — | ગ — ગ — પ
 પ ર વા ક રે ત પ્રા છુ ની | સા મે અ
 +

સા' સા' — |
 શૂર વીર |
 +

રાગ સારંગ, તાલ ચતુસ્ર જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા ૪:૬:૪

મધ્ય કાળ.

—

થઈ બહુ રણરાતા,
રોમ રોમ પ્રતિ ક્રોધ ભરાતા,
ભવ્ય ભોમ પરથી ગભરાતા,
કોમ કોમના રોમે જાતા. થઈ૦—ટેક.
યદિ વૃદ્ધ કર ધરી, આલે ઉમંગે,
ગર્ભિણી પણ સંગે,
કઈ શિશુ લઈ છાતી, પય પાતી,
લઈ લકું કઈ ધગધગ ધાતા! થઈ૦ ૧.
અન્ન, ઘેનુ, હય, અગણિત ખચ્ચર,
રજ ઉડી ઉડીને છવાયું અંબર,
શોરખડોર બહુ પુર અંદર,
ઠકું મચ્યો નહિ દ્વાર સમાતા! થઈ૦ ૨.

માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$ B નીં : નીં : પ : મ | રી : રી : મ : — |
 ય ઇ ળ હુ ર ળ રા
 +

પ : — : — : — | — : — : મ : પ || સા' : — : સા' : નીં |
 તા રા મ રા
 + +
 ૧, ૨,

— : પ : મ : પ | નીં : — : પ : નીં | પ : મ : પ : — ||
 મ પ્ર તિ કો ધ લ રા તા

ની : — : સા : રી | મ : રી : મ : પ | નીં : — : પ : નીં |
 ભ વ્ય લો મ પ ર થી ગ લ
 +

સા' : — : રી' : — || મ' : — : રી' : સા' | રી' : ની : સા' : — |
 રા તા કો મ કો મ ના
 + +

નીં : — : પ : — | મ : — : પ : — |
 રા મે લ તા
 +

૦,
સા : — : નીર્ : પ | — : મ : રી : સા | રી : મ : — : — |
ય ઇ વૃ ધ રી
+

— : — : — : — | ૧ વ૦ ૨ વ૦ | ૦
રી : મ રી : મ : પ : — | — : મ : રી : સા |
+ + લે હ

રી : — : સા : — | ૧ વ૦ ૨ વ૦ |
— : — — : રી : — : મ
મ ગ + + ગ લિ

૦
પ : ની : સા : રી | સા : નીર્ : પ : મ | રી : — : સા : — ||
ણી પ લુ સં ગ

— : — : સા : રી | ૦ ની : સા : ની : સા | રી : — : રી : — |
કૃ ઈ શિ શુ લ ઈ હા તી

— નીર્ : નીર્ : પ : મ | પ : — || ૦ ની : સા રી : — : સા : નીર્ |
પ ય પા તી લુ ઈ લ કં ક

— પ : — : મ : પ | નીર્ : નીર્ : પ : મ | પ : — || — : — |
ઈ ધ ગ ધ ગ ધા તા

*१, $\overset{\circ}{\text{मःमः—ःरी}} \mid \overset{-}{\text{—ःरीःसाःसा}} \mid \overset{\circ}{\text{नीःसाःरीःसा}} \mid$
 $\text{अ न धे} \mid \text{तु छ य} \mid \text{अ ग णि त} \mid$

$\overset{-}{\text{नीः—ःपःप}} \parallel \overset{\circ}{\text{नीःसाःनीःसा}} \mid \overset{-}{\text{रीःमःरीःम}} \mid$
 $\text{ण . अ २} \parallel \text{२ न छ दी} \mid \text{छ दी ने छ} \mid$

$\overset{\circ}{\text{रीःमःरीःम}} \mid \overset{-}{\text{पः—ःपःप}} \parallel \overset{\circ}{\text{नीः—ःनीःनी}} \mid$
 $\text{वा यु अ न २} \parallel \text{शे २ ण} \mid$

$\overset{-}{\text{नीः—ःनीःनी}} \mid \overset{\circ}{\text{साः—ःसाःसा}} \mid \overset{-}{\text{नीःसाःरीःरी}} \parallel$
 $\text{के २ ण} \mid \text{हु पु २ अ द र} \parallel$

$\overset{\circ}{\text{रीः—ःसाःनी फ}} \mid \overset{-}{\text{पः—ःमःप}} \mid \overset{\circ}{\text{नीः—ःपःनी फ}} \mid$
 $\text{६ क म} \mid \text{अ १ न छी} \mid \text{द १ २ स} \mid$

$\overset{-}{\text{पःमःपः—}} \mid$
 $\text{मा ता} \mid$

રાગ મહાર, તાલ ચતુસ્ર જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૨:૪:૨}{૨}$

મધ્યદ્રુત કાળ.

અહાહા! આજે છે કેવી આ સઘન ગગનની છટા,

વાદળાંની ઘટા!

મનડું ત્રાસે નહાસે શિશુ સહુ વિકળ થતા! અહાહા૦-ટેક.

દુર્ભાગ્યે દુર્દિન આ,

ભયપ્રદ ભાસે હુંથી ન સહાશે.

ખળર લાવો ખરેખરી મુજ પાસે,

જલદી જાઓ જલદી જાઓ હાં!

કેઈ તો આ શોરખડોર શાના થતા! અહાહા૦ ૧.

માત્રા રઃ૪:૨

B

ઘિ : નીં : નીં	પ : ધ : ધ
અ ડા ડા	આ જે છે
+ 1.	

મ : પ : પ	ગ : મ : મ	રી : રી : સા	ધ : ા ની ,
કે વી આ	સ ધ ન	ગ ગ ન	ની છ

સા : —	— : —	મ : ા મ ,	રી : ા સા ,	ધ : ા ની ,
ટા		વા દ	જાં	ની ધ
		+ +		

સા : —	નીં , ધ : નીં	નીં , ધ : નીં	સા , ની : સા
ટા	મ ન હું	ત્રા	સે ન્હા સે
	+ +		

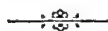
પ , મ : ગ , રી	સા , નીં : ધ , ની	સા : —
શિ થુ સ હુ	વિ ક જ થ	તા
		+

મ : પ	ગ : મ	પ , પ : પ	— : —
હું	ભા	ગ્યે દુ	દિં ન આ
+			

ધ , ની : સા , ની	ધ , પ : ધ	ધ , ની : સા , ની
ભ ય પ્ર દ	ભા	સે હુ થી ન સ

રાગ ગૌડ સારંગ,* તાલ ચતુષ્ચ બ્રતિ ત્રિતાલ, માત્રા ૪:૮:૪

મધ્યદ્રુત કાળ.

“પરાજય પાપી પામજે,
અમને અરિથી વિજય મળજે,
ભવમાં ભૂંડે હાલે એ ભટકજે,
મુખ એતું અદીક થજે, ધિક હજે,
નરકે એ વેળાસર જજે ! પરાજય૦ — ટેક.

કપટી એ વિષયી એ મરજે,
મનોરથ મનનો ના એકે સરજે,
શીશ ખડજે, કીટ પડજે,
ગાત્ર ગળજે, ઉજડ વળજે,
વિષમ વિષનો સાપ ડસજે,
સ્વપ્ને સામે ના ઉતરજે,”
નારી શાપ દે નગરની,

“અધવચ અરિદળ અટકજે, રણે રખડજે !”

પરાજય૦ ૧.

● સારંગની એક બ્રતિ છે, સંપૂર્ણ છે ; ‘મધ્યમ’ શુદ્ધ તથા તીવ્ર બન્ને આવેછે, તેમ ‘નિપાદ’ પણ ક્રોમળ તથા શુદ્ધ બન્ને આવેછે. બાકીના સ્વર શુદ્ધ છે. ગ્રહ સ્વર ‘ગંધાર’ કિંવા ‘નિપાદ’ છે. ન્યાસ પણ ‘ગંધાર’ છે. વાદી સ્વર પણ વિશેષે કરી ‘ગંધાર’ જ છે. વખત, દિવસનો ખીજે પ્રહર. રસ આ ઠેકાણે ગાયનની ગતિ જલદી હોવાથી વીર.

માત્રા ૪.૮.૪ B નીં^o િ : ધ : ની િ : ધ | પ : — : — : મ |
પ રા ન ય પા પી
+

ગ : રી : — : મ | ગ : — : — : — || ગ : રી : સા : — |
પા મ લે અ મ ને
+ +
*1.

ની : સા : રી : સા | ગ : રી : મ : મ | ગ : — : — : — ||
અ રિ થી વિ ન ય મ ન લે
+

મઃ મઃ પ : — | પ : મઃ પ : ધ નીં^o િ : ધ : પ : મઃ
ભૂ વ માં ભૂં ડે હા લે એ ભ ટ ક

પ : — : — : — || સા : ની : ધ : પ | ધ : ગ : — : મ |
લે મુ ખ એ તું અ દી ં
+ +

પ : ગ : — : મ | ગ : રી : સા : — || ગ : રી : ગ : મ |
થ લે ધિ ક હ લે ન ર કે એ
+ +

પ : — : — : રી | — : સા : સા : મ | ગ : — : — : — ||

*, પ : પ : પ : સા | — : પ : પ : પ | સા : — : રી : રી |
ક પ ટી એ | વિ પ થી એ મ ર |

સા : — : — : — || સા : સા : ની : ધ | પ : પ : મ : ગ |
ને મ નો ર થ મ ન નો ના |

રી : સા : — : રી | મ : મ : ગ : — || — : મઃ : — : મઃ |
એ કે સ ર ને શી શ |

મઃ : મઃ : પ : — | — : પ : — : ધ | સા : ની : ધ : પ ||
ખ ડ ને કી ટ પ ટ ને |

— : સા : — : રી | ગ : ગ : ગ : — | — : રી : ગ : ગ |
ગા ત્ર ગ ળ ને ઉ જ ટ |

મ : મ : મ : — | — : મ : ગ : મ | પ : પ : પ : — |
વ ળ ને વિ પ મ વિ પ નો |

— : સા : — : ની | પ : મઃ : પ : — || — : મઃ : — : પ |
સા પ ડ સ ને સ્વ ને |

^૦ મે : — : ગ : — | રી : સા : — : રી | મે : મ : ગ : — ||
 સા મે ના ઉ ત ર લે

[—] ગ : — : મ : પ | ^૦ — : ની : સા : રી | સા : ની : સા : — |
 ના રી શા પ દે ન ગ ર ની

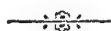
[—] મ : પ : ધ : ની | સા : રી : સા : ની | ^૦ ધ : પ : મ : ગ |
 અ ધ વ અ અ રિ દ જ અ ટ ક લે

[—] રી : સા : સા : રી | મે : મ : ગ : — |
 ર લે ર અ ટ લે

રાગ આશાવરી, ચતુસ્ર જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$

મધ્ય કાળ.

સૂઝે ન ઉપાય આ સમયે કંઈ હવે,
સૌનું શું રે થશે !
કૃતાંત જેવા મહાભયકારી,
આ રિપુઓ આવ્યા પહેલાં,
નદીનો પૂલ ને નહીં તૂટશે. સૂઝે—ટેક.

અરિ ને પૂલ પર આવે,
કારી નહીં પછી કાંઈ કાવે,
શૂરવીર ક્યાંથી શહેર બચાવે,
કદીએ જાય કળ્યું ન કશું,
વિધિએ નગીએ શું શું નિરમ્યું હશે ! સૂઝે ૧.

માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$ **B** મ:પ | ધિં f : — : — : — | — : — : મ:પ |
 સુ ઝ ન ઉ

ધિં f : — : — : — | — : — : — : — | નીં f : — : — : — |
 પાથ આ

મ : — : મ : પ | ધિં f : — : — : — | — : પ : — : મ |
 સ મ યે કંઈ ઉ

ગિં f : — : — : — | — : — : રી : — | સાં : — : — : રી |
 વે સૌ તું શું

મ : પ : — : નીં f | ધિં f : પ : — : — | — : મ : ગિં f : રી |
 રે ય શે સૌ

સાં : — : — : રી | મ : પ : — : નીં f | ધિં f : — : પ : — |
 તું શું રે ય શે

— : — : — : મ | ષિ : — : — : — | — : ધ િ : — : પ |
ત ને વા મ

ગ િ : — : — : — | રી : — : મ : મ | ષિ : — : ધ િ : મ |
હા લ ય કા

પે : — : — : — || ની િ : — : — : — | — : — : ધ િ : ધ િ |
રી આ રિ પુ

૦ પે : — : — : — | — : મ : — : પ | ધ િ : — : — : — |
આ આ આ

મે : — : પ : મ | ગ િ : — : — : — | — : — : મ : પ |
પ હે લાં ન દી

ગ િ : — : — : — | — : — : રી : રી | સા : — : — : રી |
ને પૂ લ ને ન

મે : પ : — : ની િ | ધ િ : — : પ : — | — : મ : ગ િ : રી |
હીં વ ટ શે પૂ લ

— : — : ધ િ : ધ િ	પ̇ : — : — : —	— : મ : — : પ
ય ક	પ્યું	ન ક

ધ િ : — : — : —	પ̇ : — : મ : પ	ગ̇ િ : — : — : —
શું	વિ ધિ	એ

— : — : મ : પ	ગ̇ િ : — : — : —	— : — : રી : —
ન સી	એ	શું

સા̇ : — : — : રી	મ̇ : પ : — : ની િ	ધ િ : — : પ : —
શું નિ	ર મ્યું હ	શે

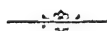
— : મ : ગ િ : રી	સા̇ : — : — : રી	મ̇ : પ : — : ની િ
શું	શું નિ	ર મ્યું હ

ધ િ : — : પ : —	— : — : — : —	—̇ : : : —	— :
શે			

રાગ કિદારી, તાલ તિસ્ર જતિ દાદરા, માત્રા $\frac{૬}{૩:૩}$

મધ્ય કાળ.

બંધુ, જાઓ સૌ, ધરી સમરસાજ, લડવા આજ,
ધર્મપાજ, કુળની માજ, અળખાલાજ, નિજનું રાજ્ય,
રક્ષણ કાજ, અરિસમાજ ધાઓ ! બંધુ—ટેક.

મરણ સૌને સિદ્ધ વાત, પણ ન પડવું પરને હાથ,
લડતાં સાથ અરિસંઘાત, મૂંઝીને માથ, બનતાં ઘાત,
સાક્ષાત અમરસ્થાન મદ્ય પાઓ ! બંધુ ૧.

માત્રા $\frac{૬}{૩ : ૩}$ **B** મેઃગઃમ | પેઃ—:પ | —:—:— | પેઃ—:—
 જાં ધુ ન્ત ઐ | સૌ
 ડી, +

૨૫૦
 મઃપ ધેઃનીફિઃધ | પેઃમઃપ | ધેઃનીફિઃધ |
 ધ રી સ મ ર સા જ લ ડ વા

પેઃમઃપ | પેઃ—:— | મેઃગઃમ | પેઃ—:પ |
 આ જ સૌ જાં ધુ ન્ત ઐ

—:—:— | પેઃ—:— | મેઃગઃમ | પેઃ—:પ |
 સૌ જાં ધુ ન્ત ઐ

—:મઃપ ધેઃનીફિઃધ | પેઃમઃપ | ધેઃનીફિઃધ |
 ધ રી સ મ ર સા જ લ ડ વા

પેઃમઃપ | મેઃ—:મ | પેઃ—:પ | સૌ:રી:રી |
 આ જ ધ મ પા જ ડ જ ની

[—] [—] [—] [—]
 | ધ : — : ધ | ધ : નીર્ : ધ | પ : મઃ : પ | ધ : નીર્ : ધ |
 | ધા ત | મૂ છી ને | મા થ | ણ ન તાં |

[—] [—] [—] [—]
 | પ : મઃ : પ | ધ : — : પ | મ : — : ગ | મઃ : પ : મઃ |
 | ધા ત | સા ક્ષા ત | ચ મ ર |

[—] [—] [—] [—]
 | પ : — : પ | ધ : — : ની | ની, સા : રી : — | સા : — : — |
 | સ્થા ન | સ થ | પા યો |

રાગ બિહાગ, તાલ ચતુષ્ જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૧૬}{૪.૮.૪}$

મધ્ય કાળ.

—:ક્રિ:—

રણુ પરવરો, હર પરહરો,
હામ ઉરે ભરો, કીરતિને વરો,
સુણજે શૂરો, પડું હું પૂરો,
જન જો માત્ર મદદ કરો ! રણુ૦—ટેક.

સંગ લઈ તમે સકળ અતુચરો,
કૃપાણુ કર ધરો, વિચાર નહીં કરો,
સત્વર સેતુભૂળ હરો ;
રોકું આ ઘનઘટ, જાઉં હું ઝટપટ, જોલ મચાવું
ખરો ! રણુ૦ ૧.

૦
મ : મ : ગ : ગ | પ : પ : મ : મ | ધ : ધ : પ : સા |
*1, સંગલઈ | તમેસક | જાનુચ |
+

ની : — : — : — || ધ : સા : ની : સા | ની : ધ, પ : મ : ગ |
રે | ટુ પા ભુ | ક ર ધ રે |
++

ધ : પ : — : મ | ગ : રી : સા : સા || ગ : રી : સા : — |
વિચા ર | ત હી ક રે || સ ત્વર |
++

ગ : રી : સા : — | સા : — : ધ : ની | પ : — : — : — ||
રે વૂ | મૂ જ હ રે |
+

સા : — : મ : — | ગ : — : ગ : રી | સા : ની : ધ : ની |
રે | કું આ | ધ ન ધ ટ |
+

ધ : રી : સા : ની | ધ : પ : મ : ગ | પ : — : મ : મ |
જા ઉં હું | ઝ ટ પ ટ | જો લ મ |

ગ : રી : સા : ની	૧ ૫૦	૨ ૫૦
આ લું ખ રે	સા : — : — : —	સા : —
	રે	રે

+

રાગ દેશ, તાલ તિસ્ર જતિ દીપચંદી, માત્રા $\frac{18}{3:4:3:4}$

મધ્ય કાળ.

—૩૩—

દેશાભિમાની ઘણા રે,
જન પ્રાચીન રોસ તણા રે!
સંપલક્ષના, ન્યાયપક્ષના,
દાની દીનના, શુદ્ધ મનના,
શૂરાતનમાં કંઈ ન મળ્યા રે! દેશાં—ટેક.

ગુણમાં ગંભીર ગતિ બહુ,
પરસ્પરે બાંધવવૃત્તિ,
રાજ્યહિતની કાયમ કૃતિ,
વધૂ કે વસુની, બાંધુ કે શિશુની,
અથવા અસુની,
યુદ્ધ મહીં, કોઈ કંઈ, કરે નહીં ગણના ;
રાગી રણના, સંગી સત્યના,
દ્રોહી દંભના, સ્તંભ ધર્મના,
સર્વ કર્મમાં ઉચ્ચ ધારણા રે! દેશાં—૧.

"ROMAN SOLDIERS."

માત્રા ૩:૪:૩:૪ ^{૧૪} **B** રી : પ | ગ : — : મ | ગ : રી : સા : સા |
 શા લિ મા ની ધ

રી, સા : રી, ગ : મ, ગ | રી : — : રી : પ | ગ : — : મ |
 શા રે શા લિ

ગ : રી : સા : સા | મ : — : ગ | રી : ગ : સા : સા | રી : મ : મ |
 મા ની ધ શા ન પ્રા ચી ન

૧ વૃ ^૧ ૨ વૃ ^૨
 પ : ની : સા : રી, સા | ની િ : ધ : પ | મ : ગ | પ : — : ની : ની |
 રે મ ત શા રે રે મ ત

સા : — : — | સા : રી : સા : રી | સા, ની િ : ધ : — |
 શા સં પ લ લ ના

ની િ : સા : ની િ : સા | ની િ, ધ : પ : — | ધ : ની િ : ધ : ની િ |
 ન્યા ચ પ લ ના દા ની દી ન

ધ, પ : મ : — | પ : ધ : પ : ધ | પ, મ : ગ : — | મ : પ : મ : પ |
 ના શુ ળ્લ મ ન ના શુ રા ત ન

મૈ, ગ : રી : મ	ગે : રી : સા : સા	ની, સા : રી, ગ : મ, ગ
માં	કં ઈ ન મ	ભા

રી : —
રે

મૈ, ની : સા	રી : — : —	ની ફ : ધ : પ : મ
ગુ ભુ માં		ગં ભી ર ગ
+		

૧ ૫૦	૨ ૫૦
ગે : રી : મ	ગે : રી : ગ
તિ	તિ
ગ હુ	પ ર સ્પ રે
+	+

મે : ગ : રી : ગ	મે : પ : —	ની ફ : ધ : પ : ધ
ગાં ધ વ	વૃ તિ	રે ગ્ય હિ ન
	+	+

૦	—	—	—
મ : પ : —	ની ફ : ધ : પ : ધ	મ : પ : —	ની : રી
ની	કા ય મ	કૃ તિ	વ ધ્રુ
		+	+

૦	—	—	—
રી : — : —	— : — : સા : ની	સા : — : —	
કે	વ સુ	ની	

— : — : ની િ : ધ | ની િ : — : — | — : — : ધ : પ |
જાં ધુ કે શિ શુ

ધ : — : — | — : — : પ : મ | પ : — : — |
ની અ ધ વા

— : — : મ : ગ | રી : — : — || : સા : સા | મ : મ : ગ |
અ શુ ની યુ દ્ મ હી

રી : — : રી : ગ | મ : પ : — | — : — : પ : ધ |
દે ઈ કં ઇ ક રે

ની િ : ની િ : ધ | પ : — : પ : ધ | ની : સા : — ||
ન હી ગ શુ ના

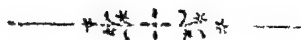
સા : રી : સા : રી | સા, ની િ : ધ : — | ની િ : સા : ની િ : સા |
સ ગી ર શુ ના સં ગી સ ત્ય

ની િ , ધ : પ : — | ધ : ની િ : ધ : ની િ | ધ , પ : મ : — |
ના દ્રો હી દં લ ના

પે : ધ : ય : ધ	પૈ, મ : ગ : —	મૈ : પ : સ : પ
સ્તં ભ ધ મ	ના	સ વ ક મ

મે, ગ : રી : મ	ગે : રી : સા : સા	ને, સા : રી, ગ : મ, ગ
માં	કં ઈ ન મ	બા

રી : —
રં

રાગ મટહાર, તાલ તિસ્ર જાતિ દાદરા, માત્રા $\frac{૬}{૩:૩}$

મધ્ય કાળ.

—:❀:—

સમરસમથે રોમતનય ભીરુહૃદય,
નહાની વયમાં વિષય,
પદ્મ પ્રણયમાં નહીં નય નિઃસંશય,
ધનસંચય મહીં નહીં લય,
દિલ નિર્દય કપટનિલય ! સમર૦ — ટેક.

કર્પ્યાલય, મમતામય,
કોઈ નહીં ન્યાયી, નહીં ધર્મી,
નહીં વચન મહીં વિનય કંઈ;
બુલમ અરે ! દીન ઉપરે,
હાલના રોમન જન કરે,
ચિત ગહે વિજયને પણ ક્યાંથી ઉદય ! સમર૦ ૧.

માત્રા $\frac{૬}{૩:૩}$ **B** $\overset{\cdot}{સા} : \overset{\cdot}{સા} : \overset{\cdot}{સા} \mid \overline{ધ} : \overline{ધ} : \overline{પ}$
 સ મ ર \mid સ મ યે \mid
 +

$\overset{\cdot}{મ} : — : \overline{પ}$ \mid $\overline{મ} : મ : ગ$ \mid $\overset{\cdot}{રી} : — : \overline{પ}$ \mid $\overline{મ} : \overline{પ} : \overline{પ}$ \parallel
 રૌ મ ત ન ય લી રુ દ દ ય \parallel
 +

$\overset{\cdot}{રી} : — : —$ \mid $\overline{પ} : મ : \overline{પ}$ \mid $\overset{\cdot}{ની} f : — : \overline{ધ}$ \mid $\overline{ની} f : \overline{ધ} : \overline{ની}$ \mid
 નહી ની વ ય માં વિ પ ય \mid
 +
 ણી.

$\overset{\cdot}{સા} : — : \overset{\cdot}{સા}$ \mid $\overline{ધ} : મ : \overline{પ}$ \mid $\overset{\cdot}{ની} f : — : \overline{ધ}$ \mid $\overline{પ} : મ : ગ$ \mid
 પ ક પ્ર ણ ય માં ન હીં ન ય \mid

$\overset{\cdot}{મ} : — : રી$ \mid $\overline{—} : સા : સા$ \parallel $\overset{\cdot}{રી} : \overline{પ} : મ$ \mid $\overline{પ} : મ : \overline{પ}$ \mid
 નિ: સં શ ય \parallel ધ ન સં ય ય \mid
 + +

$\overline{ધ} : \overset{\cdot}{સા} : \overline{ધ}$ \mid $\overline{પ} : મ : ગ$ \parallel $\overset{\cdot}{મ} : ગ : \overset{\cdot}{ની} f$ \mid $\overline{ધ} : \overline{ધ} : \overline{ની}$ \mid
 મ હીં ન હીં ભ ય દિ લ નિ દં ય \mid
 +

$\overset{\cdot}{સા} : \overset{\cdot}{સા} : \overset{\cdot}{સા}$ \mid $\overline{ની} f : \overline{ધ} : \overline{ની}$ \mid
 ક પ ર નિ લ ય \mid

૧, મ : ગ : ની િ | — : ધ : ની | સા' : ની : સા' |
 ઇ ધ્યા લ ય મ મ તા
 +

ની : સા' : સા' || ની િ : — : પ | — : મ : પ | ની િ : — : પ |
 મ ય ડે ઈ ન હી ન્યા યી
 + +

— : મ : પ | ની િ : — : પ | — : મ : પ || મ : પ : ધ |
 ન હી ધ મી ન હી વ ય ન
 + +

ની : સા' : — | મ : મ : મ | રી : સા : — || મ : મ : રી |
 મ હી વિ ન ય કં ઇ જી લ મ
 + +

રી : સા' : ની | ધ : ની િ : ધ | ની : સા' : — || મ : પ : ધ |
 અ દે દી ન ઉ પ દે હા લ ની
 + +

મ : પ : ધ | મ : મ : રી | સા : — : — || રી : પ : મ |
 રેા મ ન જ ન ક રે ચિ ત ય
 +

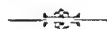
—	—	—	—
પ : — : મ	ગ : મ : ની f	ધ : ધ : ની	સા : — : સા
ઉ ઘિ	જ ય ને	પ છ	કયાં થી

—
ની f : ધ : ની
ઉ દ ય

રાગ માલકોશ, તાલ અતુસ્ર જાતિ ત્રિતાલ માત્રા $\frac{૧૬}{૪.૮.૪}$

મધ્ય કાળ.

રનનન નનનન રનનન્ રનનન્ રનનન્

રણવાદ્યો રણકે !

તલવાર તૈયાર ભાલાઓની હાર !

ઝળઝળ ઝળકે ! જેમ વીજ ચમકે !

શૂરાઓ નિરખી હરખે !

કાયરનું ઉર થરથર થરકે ! રનનન૦—ટેક.

ફરફર પવ્વરંગી ધ્વજ ફરકે !

સોનાના સાગરના ઉર્મિના અતુકમથી !

આ આવે સત્વર અરિલશ્કર બિનધડકે !

ધમમમ મમમમ ધમ્ ધમ્ ધમ્ ધરણી ધમકે !

ખનન ખનન શસ્ત્રો ખનકે ! રનનન૦ ૧

भात्रा $\frac{१६}{४:८:४}$

नीः साः गः मः धः नीः साः साः
न न न न न न न न

गः गः गः — साः साः साः — नीः नीः नीः —
र न न न र न न न र न न न

धः धः धः — मः — गः — गः मः साः —
र लु वा द्यो र लु के

साः — साः — मः — मः — मः — धः —
तुल वा र तै या
८१.

— — धः — धः — नीः — — — नीः —
र भा ला व्या

धः नीः साः — — — साः — धः नीः साः नीः
नी छ र अ न अ न

धः नीः साः — धः नीः साः नीः
अ न के ने म नी न

ધૃ : ની : સૌ : — || સૌ : — : મ : — | — : — : મ : — |
 ચ મ કે શૂ રા ઓ
 + +

ગૃ : ગૃ : સૌ : — | સૌ : ની : સૌ : — || સૌ : — : ની : ધૃ : |
 નિ ર ખી હ ર જે કા ચ ર
 + +

ની : — : ધૃ : મ | મૈ : મ : ગૃ : ગૃ | ગૃ : મ : સૌ : — |
 તુ ઉ ર થ ર થ ર થ ર કે
 +

*1, ^oસૌ : સૌ : સૌ : સૌ | સૌ : સૌ : સૌ : — |
 ફ ર ફ ર પ ચ ર
 +

ની : — : સૌ : ગૃ | મૈ : ગૃ : સૌ : — || સૌ : — : મ : — |
 ખી ધ્વ જ ફ ર કે સૌ ના
 + +

— : — : મ : — | મૈ : — : મ : મ | મૈ : — : : |
 ના સા ગ ર ની

^oમૈ : — : ધૃ : — | — : — : ની : — | ધૃ : ની : ધૃ : ની |
 ભ મિ ના અ તુ ક મ

~	0	/	~	/
સા : — : — : —	સા : — : મ : —	મ : — : ગર્ધ : —		
થી	આ આ	વે સ		
	+ +			

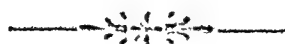
~	/	~	0	/
સા : સા : ધર્ધ : નીર્ધ	સા : નીર્ધ : ધર્ધ : ધર્ધ	સા : — : સા : —		
ત્વ ર ગ રિ	લ શ્ક ર	ખિન ધડ		

~	0	~
સા : — : :	સા : ગર્ધ : મ : ધર્ધ	મ : ગર્ધ : સા : નીર્ધ
કે	ધ મ મ મ	મ મ મ મ
	+ +	

~	~	0
સા : — : ધર્ધ : —	નીર્ધ : — : મ : મ	સા : — : સા : —
ધમ્ ધમ્	ધમ્ ધ ર	હી ધમ્

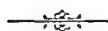
~	0	/	/	~
સા : — : :	સા : સા : સા : નીર્ધ	નીર્ધ : નીર્ધ : ધર્ધ : —		
કે	ખ ન ન ખ	ન ન શ		
	+ +			

~	~
મ : — : ગર્ધ : —	ગર્ધ : મ : સા : —
સો ખ	ન કે
	+

રાગ કિદારા, તાલ તિસ્ર જાતિ તીવરા, માત્રા $\frac{૭}{૩:૨:૨}$

મધ્ય કાળ.

જેશભર તલવાર દીધી,
સોંસરી ઉરપાર સીધી,
જેથી ઝટપટ દુષ્ટે નરકની રાહ લીધી. જોશ૦—ટેક.

“ગિરિકંદરે, વન અંદરે,
જન ગ્રામ્યને તુજ ત્રાસથી,
હવે નહાસવું કદી નહીં પડે,”
રણુધીર મુખ ઉચરે;

“સહુ અંદરે બહુ નર ઉરે તુજ ભય ધરે;
ઘાતકી તું પાતકી આંહી પડી રહે,
લૂટનારૂં હવે તહારૂં નાવ ન તરે,
આ સમયે વિશ્વપતિએ દીન જનની બહાર કીધી!” જોશ૦ ૧.

માત્રા ૭
ક : ર : ર

પ : — : સૌ	ની : —	સૌ : —
લો	શ	ભર
તલ		

+

ની : — : ધ	ની : ધ	પ : —	નીં : — : ધ	પ : —
વા	ર	દી	ધી	સોં
				સ
				રી

+

મઃ પ	ધ : નીં : ધ	મઃ —	પ : —	સૌ : — : સૌ
ઉ	ર	પા	ર	સી
				ધી
				જે
				થી

*1. + +

ની : સૌ	ની : સૌ	ની : — : ધ	મઃ પ	મઃ પ
ઝ	ટ	પ	ટ	હ
				જે
				ન
				ર
				ક
				ની

ગે : — : મ	રી : —	સૌ : —
રા	હ	લી
		ધી

+

* 1, ગિ રિ

પ : પ	ની : ધ : ની	સૌ : —	સૌ : સૌ
ક	દ	રે	વ
			ન

+

રી : — : સૌ	સૌ : —	સૌ : સૌ	મ : — : રી	સૌ : —
ગાં	દ	રે	ન	આ
				મ્ય
				ને

+

સા : સા | રી : — : રી | સા : — | સા : સા | ધ : ની : ધ |
 તુ જ ત્રા સ થી હ વે નહા સ

પ : — | મઃ પ | મ : — : રી | સા : — || સા : સા |
 તું ક દી નહીં પ હે ર છ

મે : — : મ | મે : ગ | મે : ગ | પે : — : — | — : — ||
 થી ર મુ જા ઉ ચ રે

મઃ પ | ધ : ની : ધ | પ : — | ધ : ની | રી : સા : ની |
 મુ હુ જાં દ રે જા હુ ન ર ઉ

સા : — | ધ : ની | ધ : ની : ધ | પે : — || — : — |
 રે તુ જ ભ ચ ધ રે

ગ : મ : પ | મે : — | પે : — | ગ : મ : પ | મે : — | પે : — |
 થા ત શ્રીં તું પા ત શ્રી આં

ગ : — : મ | રી : — | સા : સા | ગ : મ : પ | મે : — |
 હી પ શી ર હે લૂ ટ ના

પૈ : —	ગૈ : મ : પ	મે : —	પૈ : —	ગૈ : — : મ	રી : રી
રૈ	હ વે	હા	રૈ	ના	વ ન ત

સા : —	મે : — : —	રી : રી	સા : ની	ધ : — : ધ
રૈ	ગા	સ મ	યે	ધિ શ્વ

ની : ની	સા : —	મ : — : મ	પ : પ	પ : —	ગ : — : મ
પ તિ	એ	દી ન	જ ન	ની	હા ર

રી : —	સા : —
કી	ધી

રાગ ખમાય, તાલ ચતુષ્વ જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$

મધ્ય કાળ.

—૩૩—

મહા રોપ ભરી ચાલ્યો ચોંપ કરી દમામથી,
હામથી ! મહા૦—ટેક.

ચાર પડની હાલ ન્યારી,
વળી અસિ કર ધરી ભારી,
ભીરુ અતિ જોઈ નિજના જનને એરુર કહે સહુને :—
“ અરેરે ! કાયર જાઓ, જાઓ, શરમાઓ !
સિંહ નહીં હરે વરૂવેતરના સંગ્રામથી !” હામથી. મહા૦ ૧.

તુચ્છ ગંણી અરિ ભણી સ્મિત કરી,
આપીને તિરસ્કાર ખૂળ કરીને ખાર,
જોર કરી અપાર ફેરવી તલવાર,
માથો ઘા હોરેશિયસશિરમાં,
દૈવજાતિથી ખચી ગયો મહારથી ! મહા૦ ૨.

માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$

B

સા:રી:સા:રી | ની:સા:ધ:નીર્ |
મુ હા રો પ | ભ રી ચા દ્યો |
૦૨;

ધ:પ:મ:ગ | મ:નીર્:ધ:પ | મ:નીર્:ધ:ની |
ચો પ ક રી | દ મા | મ

સા:—:નીર્:ધ | મ:ધ:—:ની | સા:—:—:— ||
થી હા મ થી ૨૧.

૦૧; | —:ધ:—:નીર્ | સા:ની:સા:— | —:સા:—:રી |
+ ચા ર પ ક ની હા લ

નીર્:—:ધ:— || સા:સા:ગ:મ | પ:મ:ગ:રી |
+ ન્યા રી વ જી ચ સિ ક ર ધ રી

ગર્:રી:સા:ની | સા:—:—:— || સા:—:—:— |
લા રી લી

$\overset{\circ}{-} : પ : - : ધ \mid \overset{\circ}{-} ની : - : ધ : - \mid \overset{\circ}{-} : મ : - : - \mid$
 રુ અ તિ લે ઈ

$\overset{\circ}{-} : - : ગ : મ \mid \overset{\circ}{-} પ : ધ : ની : - \mid \overset{\circ}{-} ધ : - : પ : મ \mid$
 નિ જ ના જ ન

$\overset{\circ}{-} ગ : - : - : - \parallel \overset{\circ}{-} ગ : મ : પ : ધ \mid \overset{\circ}{-} ની : - : ધ : - \mid$
 ને એ રુ ર ક હે
 + +

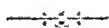
$\overset{\circ}{-} : પ : મ : મ \mid \overset{\circ}{-} ગ : - : - : - \parallel \overset{\circ}{-} સા : સા : ગ : મ \mid$
 સ હુ ને અ રે રે કા
 + +

$\overset{\circ}{-} પ : - : મ : ગ \mid \overset{\circ}{-} મ : ધ : - : ની : સા \mid \overset{\circ}{-} ની : - : ધ : - \parallel$
 યર ન ઓ ન ઓ રા ર મા ઓ
 +

$\overset{\circ}{-} મ : ગ : રી : સા \mid \overset{\circ}{-} ની : સા : ધ : ની : ની \mid \overset{\circ}{-} ધ : પ : મ : ગ \mid$
 સિં હ ન હી ર રે વ રે વે ત ર ના

રાગ કાફી, તાલ ચતુષ્વ જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૨:૬:૨}{૨:૬:૨}$

મધ્યદ્રુત કાળ.

મહાયુદ્ધાને જંઘા મહીં લાગ્યો ધા કારી !
 પગલર લઇને શ્વાસને,
 દાળી દશનને દીધો ધા દુશ્મનને,
 ઢળ્યો ધરણી એસ્ઠર એથી,
 વીજપતનથી વિટપ જેમ ભારી ! મહા૦—ટેક.

પછી શૂરવીર ભાળે,
 “સમરનો રસ હવે કોણ ગાળે,
 આવે સનમુખ ઉર હિંમત જે રાળે,
 જય છે શિર સાટે, પડ્યો ન કાંઈ વાટે,
 તૈયાર તમ માટે આવી મિજમાની અમારી” ! મહા૦ ૧.

"AND THRICE AND FOUR TIMES TUGGED AMAIN
ERE HE WRENCHED OUT THE STEEL."

માત્રા $\frac{૨:૪:૨}{૨:૪:૨}$ **B** $\overset{\circ}{મ}, નીં ફ : - \mid - : ધ \mid પ : - \mid$
 $\text{મુ ઢા} \quad \quad \quad \text{યુ ઢા}$

$\mid \overset{-}{ઽ} ધ ફ , : \overset{-}{ઽ} પ , \mid \overset{\circ}{ગ} ફ : - \mid \overset{-}{ઽ} ગ ફ , : રી \mid - : , નીં ફ , \mid$
 $\text{ને ન ધા} \quad \quad \quad \text{મ ઢા} \quad \quad \quad \text{લા}$

$\overset{-}{-} : રી \mid \overset{\circ}{-} : , ગ ફ , \mid \overset{-}{ઽ} રી , : - \mid \overset{-}{સા} : - \mid \overset{-}{-} : નીં ફ \mid$
 $\text{ગ્યો ધા} \quad \quad \quad \text{કા રી} \quad \quad \quad \text{લા}$

$\overset{\circ}{રી} : \overset{-}{ઽ} ગ ફ , \mid \overset{-}{ઽ} રી , : - \mid \overset{-}{સા} : - \mid \overset{-}{-} : - \mid \overset{-}{-} : - \mid \overset{-}{ધ} , પ : મ , ગ$
 $\text{ગ્યો ધા} \quad \quad \quad \text{કા રી} \quad \quad \quad \text{ધ પ મ ગ}$
 પ જ ભ ર

$\overset{\circ}{મ} , પ : ગ ફ \mid \overset{-}{ઽ} મ , : \overset{-}{ઽ} મ , \mid \overset{-}{પ} : - \mid \overset{-}{સા} , રી : ગ ફ , મ$
 $\text{લ ઈ ને} \quad \quad \quad \text{થા સ ને} \quad \quad \quad \text{ધા જી દ રી}$
 $\# 1.$

$\overset{\circ}{પ} , ધ : નીં ફ , ધ \mid \overset{-}{પ} , મ : ગ ફ , રી \mid \overset{-}{સા} : - \mid \overset{-}{સા} , ગ : \overset{-}{ઽ} ગ , \mid$
 $\text{ન ને દી ધો ધા દુ સમ ન ને} \quad \quad \quad \text{ધા ધ્યો ધર}$

મ : ની ફ , | ધ , : પ , | ગ ફ : રી || રી : સા , ની ફ |
ભી એ | સ્ટ ર | એ ધી || ની જ પ

ધ , પ : ધ , ની ફ | ધ , પ : મ , ગ ફ | રી : સા || — : — |
ત ન થી વિ | ટ પ જે મ | ભા રી ||

ની ફ , પ : મ , | પ , ની : સા , | ગ ફ : રી
પ થી શૂ | ર લી ર | ભા જે

, સા , : ની ફ , ધ | પ : મ , | પ , ની : સા | ગ ફ : રી
પ | થી શૂ | ર લી ર | ભા જે

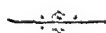
સા , રી : સા , રી | ની ફ , સા : ની ફ , ધ | પ , ધ : ની
શૂ મ ર નો | ર સ હ વે | કો ભૂ ચા

સા : — || ધ , ની ફ : પ , ધ | મ , પ : જ , મ | રી , ગ ફ : મ , ગ ફ |
જે || ગા વે સ ન | મુ ગ હ ર | હિં મ ત જે

રી : સા || મ , : જ , મ | રી , ગ ફ : રી , સા | મ , : જ , મ |
સા જે || જ ય જે | શિ ર સા રે | પ ટ્યો ન

રાગ પરજ, તાલ અતુલ જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા $\frac{૧૬}{૪:૮:૪}$

મધ્ય કાળ.

પૂલ ગયો પડી, તોય ધૈર્ય ધરીને ન ચિત્તે ડગ્યો શૂરવીર જરી!
વિવિધ વળી વ્યૂહરચના કરતું સામે સૈન્ય અરિ,
પાછળ સરિતા ભરી! પૂલ૦—ટેક.

મદદરહિત પણ રિપુથી નવ ડરી,
સ્થિર ચિત્તથી ચોતરફ ફરી ફરી,
પરમ પવિત્ર દામ્બરની સ્તુતિ ઉચરી,
“તું છો દૈવી પિતા રોમનનો,
પૂજન કરે સૌ પ્રેમ ધરી!” પૂલ૦ ૧.

“અરુ આ મારી ઉરમાં લે ધારી,
દેશસેવા હોય ને ખરી;
અગ્નિ ને અસિ રુદ્રભરી,
સંભાળી લે સ્નેહે સંધરી,
કૃપામય નજર કરી!” પૂલ૦ ૨.

સાત્રા ૧૬
૪.૮:૪

B

મઃઃધ ઃ નીઃસાઃ નીઃધ ઃ
પૂ લ ગ યો પ

પઃ— :મઃઃધ ઃ નીઃસાઃ— :ધ ઃ નીઃસાઃ— :ની
ડી તો ય ધૈ ર્થ ધ રી ને ન

ધ ઃ પઃ— :ધ ઃ મઃઃ— :પઃની મઃઃગઃ— :મ
થિ તે ડ ગ્યો શૂ ર ની ર ન

ગઃ— || ધ ઃ મઃઃ ગઃ રી ઃ સાઃ— નીઃસાઃરી ઃ ગ
રી || વિ વિ ધ વ ણી વ્યુ ડ ર ચ
+ 1,2: +

મઃઃધઃ નીઃસાઃ રી ઃ સાઃ— :રી ઃ સાઃનીઃસાઃ— ||
ના ડ ર હું સા મે સૈ ન્ય અ રિ
+

સાઃનીઃમઃઃધ ઃ નીઃસાઃનીઃધ ઃ પઃ—
પા છ જ સ રિ તા લ રી

નીઃરી ઃ ગઃ મઃઃ ગઃ રી ઃ સાઃની
મ ડ ડ ર હિ તા પ છ
+

સાઃનીઃધર્મઃમઃ | ધર્મઃનીઃસાઃ — || સાઃ — :નીઃધર્મ |
રિ પુ થી ન | વ ડ રી || રિધુ ર ચિ |

પઃમઃપઃની | મઃમઃગઃમ | ગઃરીર્ધિસાઃ — ||
ત થી ચો | ત ર ક ક રી ક રી |

નીઃસાઃરીર્ધિસા | રીર્ધિઃગઃરીર્ધિઃગ | મઃગઃમઃધર્મ |
પુ ર મ પ | વિ ત ટા ઇ | ય ર ની રતુ |

મઃધર્મઃનીઃસા | નીઃ — :સાઃ — | નીઃ — :ધર્મઃધર્મ |
તિ ઉ ચ રી || ધુ ડા | દે વી પિ |

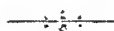
પઃ — :ધર્મઃપ | મઃમઃગઃ — || ધર્મઃનીઃસાઃધર્મ |
તા રો | મ ન નો || પુ જ ન ક |

નીઃસાઃમઃધર્મ | નીઃસાઃનીઃધર્મ | પઃ — |
રે સો | ગ્રે મ ધ રી |

ગઃગઃગઃ — | રીર્ધિસાઃ — : — | મઃમઃધર્મઃપ |
ગુરુ ડા | મા રી | ઉર માં લે |

રાગ ઇમનકંટ્યાણુ, તાલ ચતુસ્ર જાતિ ત્રિતાલ, માત્રા રાષ્ટ્રીય

મધ્યકૃત કાગ.

જોઈ મહા પરાક્રમને,
 સેના જે તટની દિડમૂઠ બની,
 જોલે નહીં કોઈ,
 જ્યાં જળ ઉપર કલગી નિરખી,
 હર્ષનાદ અહા સૌનો ગાજ્યો ગગને! જોઈ—ટેક.
 પૂરા પૂરમાં પ્રવાહ સરિતાનો વહી જાય,
 જ્યાં એ શૂર તણાય, ત્યાં જળ લાલ જણાય,
 શક્તિહીણ સમરઘ્રમ થકી,
 વર્મભાર ધારી જળમથી,
 તદપિ બલવત્તર હૃદય અતિ,
 હામથી સાચવ્યું છે તનને! જોઈ ૧.

માત્રા $\frac{૮}{૨:૪:૨}$ **B** $\overset{\circ}{\text{ની}} : \overset{\circ}{\text{સા}} \mid \overset{-}{\text{ની}} : \overset{-}{\text{ધ}} , \mid \overset{\circ}{\text{ની}} : - \mid$
 $\overset{+}{\text{લો}} \mid \overset{+}{\text{ઈ}} \quad \text{મ} \mid \overset{+}{\text{હા}}$

$\overset{-}{\text{ધ}} : \overset{-}{\text{મ}} \text{સ} , \mid \overset{\circ}{\text{પ}} : - \mid \overset{-}{\text{મ}} \text{સ} , \overset{-}{\text{ગ}} : \overset{-}{\text{મ}} \text{સ} , \mid \overset{\circ}{\text{પ}} : - \mid$
 $\text{પ} \quad \text{રા} \quad \text{ક} \quad \text{મ} \quad \text{ને}$

$\overset{-}{-} : \overset{-}{-} \parallel \overset{+}{\text{રી}} \overset{\circ}{\text{ગ}} : \overset{-}{\text{ની}} \mid \overset{-}{\text{ધ}} , \overset{-}{\text{મ}} \text{સ} : \overset{-}{\text{ધ}} , \mid \overset{\circ}{\text{ની}} : \overset{\circ}{\text{સા}} \mid$
 $\overset{+}{\text{સે}} \mid \overset{+}{\text{ના}} \text{જે} \mid \text{ત} \quad \text{ટ} \mid \overset{+}{\text{ની}}$
 $\# 1,$

$\overset{-}{-} : \overset{\circ}{\text{રી}} , \overset{\circ}{\text{સા}} \mid \overset{\circ}{\text{ની}} : \overset{-}{\text{ધ}} \mid \overset{-}{\text{પ}} , \overset{-}{\text{મ}} \text{સ} : \overset{-}{\text{ધ}} , \mid \overset{\circ}{\text{ની}} : \overset{\circ}{\text{સા}} \mid$
 $\text{દિહ} \quad \text{મૂ} \quad \text{હ} \quad \text{બ} \quad \text{ની}$

$\overset{-}{-} : \overset{-}{-} \mid \overset{\circ}{\text{રી}} : \overset{-}{-} \mid \overset{-}{-} : \overset{-}{-} \mid \overset{\circ}{\text{સા}} : \overset{-}{\text{રી}} \mid \overset{-}{\text{ગ}} : \overset{-}{\text{રી}} , \overset{\circ}{\text{સા}} : \overset{-}{-} \mid$
 $\overset{+}{\text{બા}} \mid \overset{+}{\text{લે}} \quad \text{ન} \mid \overset{+}{\text{હી}}$

$\overset{-}{\text{ધ}} : \overset{-}{\text{ની}} \mid \overset{\circ}{\text{સા}} : \overset{-}{-} \mid \overset{-}{-} : \overset{-}{-} \parallel \overset{\circ}{\text{ધ}} , \overset{-}{\text{ની}} : \overset{-}{\text{સા}} , \overset{-}{\text{રી}} \mid \overset{-}{\text{ગ}} , \overset{-}{\text{રી}} : \overset{-}{\text{સા}} , \overset{-}{\text{ની}} \mid$
 $\text{કે} \mid \text{ઈ} \mid \overset{+}{\text{ત્યાં}} \quad \text{જ} \quad \text{બ} \mid \text{હ} \quad \text{પ} \quad \text{ર} \quad \text{ક}$
 $\overset{+}{+}$

$\overset{\circ}{\text{ધ}} , \overset{-}{\text{પ}} : \overset{-}{\text{ધ}} , \overset{-}{\text{ની}} \mid \overset{\circ}{\text{સા}} : \overset{-}{-} \parallel \overset{\circ}{\text{રી}} : \overset{-}{-} \mid \overset{-}{-} : \overset{-}{\text{રી}} \mid \overset{\circ}{\text{સા}} : \overset{-}{\text{રી}} , \overset{-}{\text{ગ}} \mid$
 $\text{લ} \quad \text{ગી} \quad \text{નિ} \quad \text{ર} \mid \overset{+}{\text{ખી}} \mid \overset{+}{\text{હ}} \mid \text{ધ} \mid \text{ના}$
 $\overset{+}{+}$

— : રી, સૌ | સૌ : — | ધ : ની | સૌ : — | — : — ||
 દ અ હા સૌ નો

પે : — | — : — | ગે : — | — : ગ, રી | સૌ : — | — : — ||
 ગા નયો ગ ગ ને

૧. ની, ની : ની, ની | ની, ની : ની, ની | ધ, ધ : પ, મઠ |
 પૂ રા પૂ ર માં પ્ર વા હ શ રિ તાનો

ગ, રી : સૌ | સૌ : રી | ગ : મઠ, મઠ | પે : — | — : — ||
 વ હી નય ન્યાં એ શૂ ર ત જ્ઞાય

રી : ગ, ગ | ગ, મઠ : ગ, મઠ | પે : — | — : — || સૌ : ની |
 ત્યાં ન જ લા લ ન જ્ઞાય શ

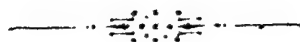
ની : ની | સૌ : ની | ની : ધ | પ : મઠ | ગ : મઠ | પ : — ||
 કિત હી જ્ઞ સ મ ર ધ્ર મ થ કી

— : — | સૌ : ની | ની : ની | સૌ : ની | ની : ધ | પ : મઠ |
 વ મ લા ર કા રી ન

—	—	—	○	—
ગ : મ ડ	પ : —	— : —	ગ , મ ડ : પ	મ ડ , પ : ધ
ળ મ	થી		ત દ પિ	ળ લ વ
			† †	

—	—	○	—
પ , ધ : ની , સા	ની , ધ : પ	ની : ધ , પ	ધ : પ , મ ડ
ત ર હ દ	ચ ઝ તિ	હા મ થી	સા ચ યુ
		† †	

—	—
ગ : —	ગ , રી : સા
છે	ત ન ને
	†

રાગ કિન્નારા, તાલ તિસ્ત્ર જલતિ તીવરા (ત્રિપુટ), માત્રા ૩ : ૨ : ૨

મધ્યવિલંબ કાળ.

—૦—

દૈવ જ્યારે જાણે!
હોરેશિયમ નદીતીર આવે,
લેઝ્યા ત્યારે પ્રમુખ લાવેઃ
લાગણી હૃદય કોઈ જતાવે!
કેા ધન્ય ધન્ય મુખે જાણે;
તનય એવા પ્રભુ લાવે! દૈવ૦—ટેક.

રોમ મહીં હજી તે કવચ સજી,
વીર ઉભો સભાસ્થાને;
એતુરક્ષણ તણે નીચે,
લેખ ભારી લખ્યો દિગેઃ
નામ મુણી હજી શૂર પ્રકટે,
ઉમંગ ઉર મહીં જાણે! દૈવ૦ ૧.

"AND NOW HI LIFTS THİ POTŁOM,
NOW ON DRY EARTH HI STANDS."

માત્રા $\frac{૭}{૩:૨:૨}$

B નીર્ : — : ધ | પ : — | મ : ગ |
 વૃદ્ધિ વ જ્યા રે બ

પ : — : મ ઠ | પ : — | — : — || ની : ની : ધ | ની : — |
 ચા વે હો રે શિયસ
 ૪૧,

સા : સા | ની : — : ધ | ની : ધ | પ : — || ની : ની : ધ |
 ન દી તી ર ચા વે ભે ટયા

ની : — | સા : — | ની : ની : ધ | ની : ધ | પ : — || મ : — : ગ |
 ત્યા રે પ્ર મુ બ ભા વે લો ગ

પ : મ ઠ | ધ : પ | મ : ગ : મ | રી : — | સા : — || સા : — : — |
 છી દ દ ચ કો ઈ બ તા વે કો

મ : મ | મ : મ | પ : પ : મ ઠ | ધ : — | પ : — || રી : સા : ની |
 ધ ન્ય ધ ન્ય મુ બે ગા વે તુ ન ચ

ધ : પ | ગ : મ | પ : — : મ ઠ | પ : — | — : — |
 એ વા પ્ર ભુ લા વે

ଶା : — : ଶା	ମ : ମ	ମ : ଗ	ପ : — : ପ
ଶା, ଶା	ମ	ମ ଢା	ଢ ଡ ତେ

+

ପ : ମ ଡ	ଧ : ପ	ନୀ : — : ଶା	ନୀ : ଧ	ନୀ : —	ଶା : ଶା : —
ପ ଥ	ଧ ଡ	ନୀ	ର	ଢ	ଶା ଶା

+ +

ନୀ : ଧ	ଧ : —	ଧ : — : ନୀ	ଧ : ପ	ମ ଡ : ପ	ଧ : ଧ : —
ନୀ	ଧ	ଧ	ର	ମ ଡ	ଧ ଧ

+ +

ପ : ମ ଡ	ପ : —	ମ : — : ଗ	ପ : ମ ଡ	ଧ : ପ	ଗ : ଗ : ମ
ନୀ	ପ	ମ	ଗ	ଧ	ଗ ଗ

ଶା : —	ଶା : —	ଶା : — : ଶା	ପ : ପ	ପ : ପ	ଶା : — : ଶା
ଶା	ଶା	ଶା	ମ	ମ ଶା	ଶା

+ +

ମ : ମ	ମ : —	ଶା : ମ : ଗ	ପ : ମ ଡ	ଧ : ପ
ମ	ମ	ଶା	ମ ଡ	ଧ

+ +

ଶା : — : —	ଶା : —	— : —
ଶା	ଶା	

+

રાગ ઈંજિલિશ, તાલ ચતુષ્ચ જાતિ લાવણી, માત્રા -૪-

મધ્ય કાળ.

— :૬:—

અંબુદ અમૃતના વરસો !

વાસવને જહાલા વૈભવો વિશેષે વિલસો !

નિત્યે દંપતી રહો પ્રીતેથી સૌ સુખ સરસો !

દુશ્મનો દૃષ્ટિથી દેખીને દિલમાં તરસો ! અંબુદ૦-ટેક.

જગમાં જીવો સો વરસો,

હોરેશિયસ જેવા શૂરવીર ધીર જે નરો !

રાખો નામ દેશસેવા લજવી કે ના ડરસો,

સૌ પ્રજાગણ માંહીં કેળવે દુઃખ ના દરસો ! અંબુદ૦ ૧.

भात्रा ४ B मः ग, गः रीः सा, सा | रीः ग, गः मः — ||
 अं पु ह अ मृ त | ना व र सो ||

| गः म, मः पः — | धः — : पः — | पः ऋ, नीः ऋ, प, |
 वा स व ने | ण्डा ला | वै ल वो वि |

| धः ऋ, पः ग, ग | मः — : — : — || मः — : मः — |
 शे | पे वि ल | सो | नि | त्ये |

| मः ऋ, धः ऋ | मः गः रीः सा | साः — : री, रीः ग, ग |
 हं प ती र | णो प्री ते थी | सो सु ण सर |

| मः — : — : — || पः ऋ, मः ग | रीः साः रीः — |
 सो | दु श्म नो ह | णि थी हे |

| साः — : साः — | — : सा, साः रीः ग, ग | मः — : — : — |
 जी ने | हि ल मां त र | सो |

म, मः म, गः रीः सा | रीः ग, गः मः — ||
 ग मां छ वो | सो व र सो ||

$\overset{\cdot}{\text{ગ}} : \text{મ} : \text{પ} : - \quad | \quad \overset{\cdot}{\text{ધ}} : - : \text{પ} : - \quad | \quad \overset{\cdot}{\text{પ}} : \text{ઃ} \text{ધ} , \text{ની} \text{ ઃ} : \text{પ} , \quad |$
 હો રે શિયસ લે વા શૂ ર વી ર |
 +

$\overset{\cdot}{\text{ધ}} : \text{ઃ} \text{મ} , : \text{પ} : \text{ઃ} \text{ગ} , \quad | \quad \overset{\cdot}{\text{મ}} : - : - : - \quad || \quad \overset{\cdot}{\text{મ}} : - : \text{મ} : - \quad |$
 ધી ર લે ન રો || રા જો |
 + +

$\overset{\cdot}{\text{મ}} : \text{ઃ} \text{મ} , : \text{ધ} : \text{ઃ} \text{પ} , \quad | \quad \overset{\cdot}{\text{મ}} : \text{ઃ} \text{ગ} : \text{રી} , \text{રી} : \text{સા} \quad | \quad \overset{\cdot}{\text{સા}} : - : \text{રી} : \text{ગ} , \text{ગ} \quad |$
 ના મ દે શ રો વા ભ જ વી કે ના દ ર |

$\overset{\cdot}{\text{મ}} : - : - : - \quad || \quad \overset{\cdot}{\text{પ}} : \text{ઃ} \text{ગ} , : \text{મ} : \text{ગ} , \text{ગ} \quad | \quad \overset{\cdot}{\text{રી}} : \text{સા} : \text{રી} : - \quad |$
 રો || સૌ પ્ર જ ગ જ માં હી કે |
 + +

$\overset{\cdot}{\text{સા}} : - : \text{સા} : - \quad | \quad \overset{\cdot}{-} : \text{સા} , \text{સા} : \text{રી} : \text{ગ} , \text{ગ} \quad | \quad \overset{\cdot}{\text{મ}} : - : - : - \quad |$
 ઈ ને દુઃ ખ ના દ ર રો |
 +

21595

NOTE.

 To enable the readers to compare the songs in the Book—which are either a free translation of, or development of ideas embodied in, several passages of the Lays—with the original, we quote below the songs with their corresponding stanzas in Lord Macaulay's Lays of Horatius.

Songs in this Book.		Page.	Stanzas in the English Text.
I.	...	1	... Prayers to Almighty.
II.	...	6	... I. II., III., IV., V.
III.	...	10	... VII., VIII., IX.
IV.	...	13	... XI., XII.
V.	...	17	... XIV., XV.
VI.	...	21	... XVIII., XIX.
VII.	...	24	... XXV.
VIII.	...	28	... XXVI.
IX.	...	33	... XXVII., XXVIII.
X.	...	37	... XXIX., XXX.
XI.	...	40	... XXXI., XXXII.
XII.	...	45	... XXXIII.
XIII.	...	49	... XXXV.
XIV.	...	53	... XL.
XV.	...	57	... XLII., XLIII., XLIV.
XVI.	...	62	... XLIV., XLV., XLVII.
XVII.	...	66	... LIV., LVII., LIX.
XVIII.	...	70	... LX., LXI.
XIX.	...	74	... LXIV., LXV.
XX.	...	77	... R. B. T.'s Reflection